

भीमेश्वरको सेरोफेरो
आधारभूत तह कक्षा (१-८) को
स्थानीय पाठ्यक्रम
२०७७

भीमेश्वर नगर कार्यपालिकाको कार्यालय
चरिकोट, दोलखा

स्थानीय पाठ्यक्रम सल्लाहकार एवम् सुभाब समिति

श्री भरतबहादुर के.सी.	नगर प्रमुख
श्री कमला बस्नेत,	नगर उपप्रमुख
श्री मान बहादुर खड्का	प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
श्री कैलाशकुमार श्रेष्ठ	संयोजक, सामाजिक विकास समिति

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण समिति

श्री रामचन्द्र पौडेल उप सचिव (शिक्षा)	संयोजक
श्री कैलाशकुमार श्रेष्ठ (संयोजक, सामाजिक विकास समिति)	सदस्य
श्री किरण वली (कार्यपालिका सदस्य)	सदस्य
श्री शङ्करलाल श्रेष्ठ, (प्र.अ)	सदस्य
श्री बालकृष्ण दहाल, (शिक्षक महासंघ भीमेश्वर)	सदस्य
श्री उपेन्द्र अधिकारी, (प्रिन्सिपल)	सदस्य

लेखन सहयोगी समूह

श्री रामचन्द्र पौडेल,	उप सचिव (अधिकृतस्तर दशौं) शिक्षा
श्री अर्जुनबहादुर कार्की	शा.अ (अधिकृतस्तर आठौं) शिक्षा
श्री सुन्दर खड्का	माध्यमिक शिक्षक
श्री विष्णुबहादुर खत्री	प्रा.स.(शिक्षा)

प्रकाशक

शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखा
भीमेश्वर नगरपालिका, चरिकोट, दोलखा

सर्वाधिकार : भीमेश्वर नगर कार्यपालिकाको कार्यालय, चरिकोट

प्रथम पटक प्रकाशन : असार, २०७७

मुद्रक : हिमालय अफसेट प्रेस

चरिकोट दोलखा

भूमिका

आजको युगमा शिक्षा सम्पूर्ण बालबालिकाहरूको आवश्यकताको साथै अधिकार पनि हो । आजको २१ औं शताब्दिमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूले विश्व परिवेशमा भएका विषयवस्तुहरूको जानकारी प्राप्त गर्नुका अतिरिक्त स्थानीय परिवेशको सम्बन्धमा पनि जानकार हुनु आवश्यक हुन्छ । स्थानीय परिवेश, रहनसहन, प्राकृतिक, धार्मिक तथा साँस्कृतिक स्रोत साधनहरूको पहिचान गरी त्यसको महत्त्वलाई नबुझिकन शिक्षाको उद्देश्य पूरा हुन सक्दैन र तिनीहरूको दिगो संरक्षण पनि हुनसक्दैन । तसर्थ भीमेश्वर नगरपालिकाको आफ्नै स्रोतसाधनको उपयोग गरी स्थानीय आवश्यकताका विषयवस्तुहरूलाई समेटेर स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम “भीमेश्वर नगरपालिकाको सेरोफेरो”, स्थानीय पाठ्यक्रम, आधारभूत तह (कक्षा १—८)—२०७७ निर्माण गरी प्रकाशनसँगै नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सम्पूर्ण विद्यालयहरूमा लागू गर्न लागेकोमा मलाई अत्यन्तै खुशी लागेको छ ।

भीमेश्वर नगरभित्र रहेका विभिन्न शैक्षिक, धार्मिक, साँस्कृतिक धरोहरहरू, यसभित्र विद्यमान प्राकृतिक सम्पदा जस्ता पक्षहरूलाई समेटि बहुजातीय, बहुभाषिक र संस्कृति भएको यस नगरपालिकाको पहिचानलाई औपचारिक शिक्षाको विद्यालय तहमा उजागर गरिएकोले यो पाठ्यक्रम महत्त्वपूर्ण रहेको छ । यसका लागि स्थानीय स्तरका व्यक्ति, समुदाय र सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय र सहकार्य गरी स्थानीय सम्पदाको महत्त्वलाई शिक्षाको मूलधारमा ल्याउन गरिएको प्रयास उदाहरणीय रहेको छ । यस पाठ्यक्रमले आधारभूत तह (कक्षा १—८) मा अध्ययनरत विद्यार्थी लगायत स्थानीय समुदायलाई समेत आफ्नो प्राकृतिक, धार्मिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक तथा भाषिक सम्पदाहरूको संरक्षण र संवर्द्धनमा अभिप्रेरित गर्नेछ भन्ने मैले विश्वास लिएकोछु । स्थानीय पेसा, प्रविधि तथा सम्पदाको आवश्यकता र महत्त्वलाई बुझेर यस पाठ्यक्रमको लेखन तथा सम्पादनमा संयोजन गर्नुहुने भीमेश्वर नगरपालिका शिक्षा, युवा तथा खेलकुद शाखाका प्रमुख, शाखा अधिकृत लगायतका कर्मचारी र स्थानीय पाठ्यक्रम तथा सहजीकरण पुस्तिका निर्माण समितिका सदस्यहरू, आफ्ना विषयगत क्षेत्रका अमूल्य सुझावहरू दिनुहुने व्यक्ति तथा विद्वत्वर्गहरूमा हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यसैगरी उप—प्रमुख, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत, वडा अध्यक्ष, कार्यपालिकाका सदस्य नगर शिक्षा समितिका पदाधिकारी, स्थानीय शिक्षाविद्, कर्मचारी, शिक्षाप्रेमी सम्पूर्ण महानुभावहरूले आ—आफ्नो क्षेत्रबाट पुऱ्याउनु भएको सहयोग प्रति आभार प्रकट गर्दछु ।

अन्त्यमा, यो पाठ्यक्रम छोटो समयमा तयार गरिएकोले यसमा कुनै त्रुटी देखिन आएमा विज्ञ तथा विद्वत्वर्गको सुझाव सहित आगामी दिनमा संशोधन तथा परिमार्जन गरिँदै लगिने तथा यो पाठ्यक्रम यस नगरपालिकाको अविस्मरणीय कृतिका रूपमा ग्रहण गर्दै यसको सफलता एवम् प्रभावकारी कार्यान्वयनको कामना गर्दछु ।

असार, २०७७

भरतबहादुर के.सी.
नगर प्रमुख
भीमेश्वर नगरपालिका चरिकोट, दोलखा

विषय-सूची

भाग-एक

स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा

<u>विषय</u>	<u>शीर्षक</u>	<u>पेज नं.</u>
१.	परिचय	१
२.	विषय क्षेत्र	१-२
३.	पाठ्यक्रमको आवश्यकता र स्थानीय पाठ्यक्रमको महत्व तथा विशेषता	२
४.	पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रिया	२
५.	पाठ्यक्रम परिमार्जन	२

भाग-दुई

स्थानीय पाठ्यक्रम

१.	तहगत सक्षमता	३
२.	विषय क्षेत्र र क्रम	३
३.	विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम	४-६
४.	कक्षागत सिकाइ उपलब्धि	७-११
५.	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	१२-३६
६.	स्थानीय पाठ्यक्रमको पाठ्यभार र अङ्क विभाजन तालिका	३७-३८
७.	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	३८-३९
८.	सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया छनौट गर्दा ध्यान दिनुपर्ने पक्षहरू	३९-४०
९.	विद्यार्थी मूल्याङ्कनका तौरतरिका	४०-४२
१०.	विद्यार्थी मूल्याङ्कनको आवश्यक व्यवस्था	४२
११.	सन्दर्भ सामग्री	४३
१२.	अनुसूचीहरू	४४-४५

अनुसूची १: स्थानीय पाठ्यक्रम को ढाँचा

अनुसूची २: प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन फाराम

भाग-एक

स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा

१. परिचय

नेपाल एउटा विविधताले भरिपूर्ण मुलुक हो । भौगोलिक, धार्मिक एवम् साँस्कृतिक, भाषिक तथा जातीय विविधता नै यस देशका प्रमुख विशेषताहरू रहेका छन् । यसैले विद्यालय तहमा केन्द्रबाट तयार भएको पाठ्यक्रमले मात्र विद्यार्थीहरूलाई आवश्यक ज्ञान, सिप र व्यवहारका सम्पूर्ण सक्षमताहरू प्रदान गर्न सक्दैन भन्ने यथार्थलाई पूर्ति गर्न स्थानीय पाठ्यक्रमको अवधारणा आएको हो । यसलाई प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम २०६२/२०६५, राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०६३, र राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ ले मुलुकको सङ्घीय संरचना अनुकूल शासकीय स्वरूप र विविधतालाई सम्बोधन गर्ने गरी स्थानीय आवश्यकतामा आधारित पाठ्यक्रम निर्माण कार्यलाई प्राथमिकता दिनुपर्दछ, भन्ने उल्लेख गर्दै विद्यालय पाठ्यक्रममा मातृभाषा, स्थानीय ज्ञान, सिप, प्राकृतिक स्रोत साधन तथा ऐतिहासिक र साँस्कृतिक पक्षलाई समायोजन (अनुकूलन) गर्दा स्थानीय आवश्यकतामा आधारित अध्ययनलाई पठनपाठनको महत्त्वपूर्ण क्षेत्रका रूपमा विकास गर्नु पर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । यसलाई नेपाल सरकार, शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी भक्तपुरद्वारा २०७६ सालमा तयार पारिएको स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण तथा कार्यान्वयन मार्गदर्शन २०७६ (मातृभाषा सहित) समेतले स्थानीय विषयको पाठ्यक्रम निर्माण र लागू सम्बन्धी व्यवस्था गरेको छ ।

साधारण अर्थमा स्थानीयस्तरका विषयवस्तुहरू समावेश गरी विद्यालयमा नियमित पठनपाठन गर्ने अभिप्रायले तयार गरिएको शैक्षणिक सामग्री नै स्थानीय पाठ्यक्रम हो । यसले स्थानीय क्षेत्रका प्राथमिकता प्राप्त विषयवस्तुहरूलाई समेटेछ, र तिनीहरूलाई विद्यालयको नियमित कार्यक्रम अनुरूप कक्षाकोठामा पुऱ्याउँछ । यसै क्रममा दोलखा जिल्ला अर्न्तगतका पालिकामध्ये जिल्ला सदरमुकाममा रहेको भीमेश्वर नगरपालिकाबाट स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माणका लागि स्थानीय बुद्धिजीवी, शिक्षक प्रतिनिधि, शिक्षाविद् समेतको प्रतिनीधित्व हुने गरी स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण समिति गठन भई सोही समितिको सक्रियता र नेतृत्वमा यस नगरपालिकाका नगर प्रमुख सहित नगरपालिकाका सदस्यहरू नगर शिक्षा समितिका पदाधिकारीहरू, नगर कार्यपालिकाका विषयगत शाखा प्रमुखहरू विद्यालयका शिक्षकहरू, स्थानीय पेसा तथा सम्बन्धित विषयगत क्षेत्रका व्यक्तित्वहरू, स्थानीय बुद्धिजीवी एवम् सङ्घ संस्थाहरूको उपस्थितिमा आयोजना गरिएको वृहत् कार्यशालाबाट आधारभूत तह (कक्षा १-८) का लागि स्थानीय पाठ्यक्रमले समेट्नु पर्ने सक्षमताहरूको निर्धारण भई सोका लागि आवश्यक विषयवस्तुहरूको सङ्कलन गरी पाठ्यक्रम निर्माण कार्यको थालनी गरिएको हो । विविध विषय क्षेत्रहरूका विषयवस्तुका लागि सम्बन्धित विषयक्षेत्रका व्यक्तित्वहरूको समूहबाट नै आवश्यक विषयवस्तुको सङ्कलन गरी पाठ्यक्रमलाई स्थानीय समुदायको अपनत्वलाई कायम गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

प्रस्तुत पाठ्यक्रममा विशेष गरी स्थानीय स्तरका प्राकृतिक, साँस्कृतिक, भाषिक, पर्यटकीय, ऐतिहासिक, पेसा, व्यवसाय तथा बालबालिकाको शारीरिक तथा मानसिक स्वास्थ्य विकासमा सहयोगी बालमैत्री वातावरण, नैतिकमूल्य, मान्यता, सदाचार, योग आदि जस्ता विषयवस्तुहरूलाई एकीकृत रूपमा समावेश गरिएको छ । यो पाठ्यक्रम शैक्षिक सत्र २०७७ देखि आधारभूत तह कक्षा (१-८) सम्म लागू हुनेछ ।

२. विषय क्षेत्र

यस पाठ्यक्रमले खासगरी भीमेश्वर नगरपालिका क्षेत्रको सेरोफेरोलाई समेट्ने प्रयास गरेको छ । स्थानीय आवश्यकतालाई केन्द्रमा राखी आधारभूत तहमा अध्ययनरत बालबालिकाहरूलाई आफ्नो भौगोलिक, सामाजिक तथा वातावरणीय परिवेशका सन्दर्भमा ज्ञान, सिप प्रदान गर्ने यसको मुख्य अभिप्राय रहेको छ ।

पाठ्यक्रमले यस क्षेत्रको प्राकृतिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, ऐतिहासिक, आर्थिक, शैक्षिक, पेसा तथा व्यवसाय, पर्यटकीय, सुसंस्कार एवम् सुस्वास्थ्य लगायतका पक्षलाई समेट्ने प्रयास गरेको छ । यहाँको साँस्कृतिक एवम् विशेष सम्पदाहरूको संरक्षण र संवर्द्धनलाई विशेष महत्त्व दिएको छ ।

३. क) पाठ्यक्रमको आवश्यकता

मानव सभ्यता र विकासका लागि स्थानीय तहबाट नै जागरुकता आउनुपर्दछ । संसारमा सबै प्रकारका विकास र सुधारका कार्यहरू मानवबाट नै सम्भव भएका छन् । मानिसले सर्वप्रथम आफूलाई चिन्नु र चिनाउनु पर्ने हुन्छ जस अनुसार आफ्नो गाउँ, समुदायको पहिचान गर्नुपर्दछ । त्यहाँ भएका प्राकृतिक, ऐतिहासिक सम्पदाहरू र आर्थिक क्रियाकलापहरूका सम्बन्धमा जानकारी राख्नु आवश्यक हुन्छ ।

ख) स्थानीय पाठ्यक्रमको महत्त्व र विशेषता

स्थानीय पाठ्यक्रमका विशेषता एवम् महत्त्वलाई निम्नलिखित बुँदामा समेटेको देखिन्छ ।

- स्थानीय पाठ्यक्रमले स्थानीय आवश्यकताको परिपूर्ति गर्छ ।
- यो स्थानीय मागमा आधारित हुन्छ ।
- यसले स्थानीय स्रोत, साधन र विज्ञताको उपयोग गर्छ ।
- यसले स्थानीयस्तरमा नै सिक्ने र सिकाउनेको सहभागिता सुनिश्चितता गर्छ ।
- अपनत्वको भावनाको विकास गराउँछ ।
- यसले स्थानीयस्तरमा रहेको सरोकारवालाहरूको क्षमता अभिवृद्धि गर्छ ।
- रोजगार तथा स्वरोजगारको सिर्जना गर्दछ ।
- यसले सैद्धान्तिक भन्दा व्यवहारिक पक्षमा जोड दिन्छ ।
- विद्यार्थी केन्द्रित र प्रयोगात्मक विधिमा जोड दिन्छ ।

४. पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन प्रक्रिया

पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन गर्न शिक्षकको भूमिका महत्त्वपूर्ण हुन्छ । विद्यार्थीहरूलाई स्थानीय वातावरणको अवलोकन गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । परियोजना कार्य र प्रतिवेदनको माध्यमबाट प्रतिक्रिया लिने व्यवस्था छ । समुदायका बुद्धिजीवी, शिक्षाप्रेमी, समाजसेवी एवम् सम्बन्धित विषय, क्षेत्रमा जानीफकार व्यक्तिहरू स्रोतव्यक्तिका रूपमा बोलाउन सकिने छ । विद्यालयहरूले यस पाठ्यक्रम कार्यान्वयनका क्रममा आवश्यकता र औचित्यता अनुसार स्थानीय भाषा, नेपाली भाषाको माध्यम अवलम्बन गर्न सक्नेछन् । विषय क्षेत्रमा आवश्यकता अनुसार आबद्ध गाउँपालिका/ नगरपालिका एवम् जिल्लाका विवरणहरू सङ्कलन गरी पठनपाठनमा प्रयोग गरिने छ । विषयवस्तुमा समावेश प्रमुख क्षेत्र/स्थलमा अवलोकन भ्रमणको व्यवस्था गराइनेछ । विद्यार्थीहरूको समूह कार्य, छलफल र अन्तरक्रियालाई जोड दिइने छ । पाठ्यक्रममा आधारित भई पाठ्यसामग्रीको विकास गर्नुका साथै शिक्षकहरूलाई विषयवस्तु तथा सहजीकरण प्रक्रिया सम्बन्धी अभिमुखीकरण, तालिमको व्यवस्था गरिएको छ ।

५. पाठ्यक्रम परिमार्जन

परिवर्तनशील समयको विशेषता अनुसार सामाजिक इच्छा, आकाङ्क्षा र आवश्यकताहरू पनि बढ्दै जाने हुदाँ त्यस्ता आवश्यकताहरूको सम्बोधन शैक्षिक पाठ्यांशले गर्नुपर्ने भएकोले त्यसलाई समयानुकूल परिवर्तन गर्नुपर्ने भएकोले विद्यार्थीहरूको ज्ञान, सिप र व्यवहारमा सकारात्मक परिवर्तन ल्याउने गरी पाठ्यक्रमको सुधार गर्दै जानुपर्दछ । यसै अनुरूप यो पाठ्यक्रम पनि सामाजिक आवश्यकतालाई सम्बोधन गर्न पनि परिमार्जन गर्नुपर्दछ । यस क्षेत्रका प्राकृतिक, सामाजिक, साँस्कृतिक, भाषिक र वातावरणीय पक्षहरूको सकारात्मक सन्दर्भहरूको खोज, अनुसन्धान र गहिरो अध्ययन हुनु पर्दछ । तसर्थ बर्तमान आवश्यकता विश्वमा आएको परिवर्तन स्थानीय परवेशमा आएको परिवर्तन र बर्तमान पाठ्यक्रममा भएका कमी कमजोरीलाई समेटेर आवश्यकता अनुसार संशोधन गर्दै प्राप्त निष्कर्षलाई यस पाठ्यक्रममा समावेश गर्दै लैजाने कार्य गरिने छ ।

भाग-दुई
स्थानीय पाठ्यक्रम

स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण गर्दा आवश्यकताको आधारमा देहाय अनुसारको विषयवस्तुलाई समेटिएको छ ।

१. तहगत सक्षमता

आधारभूत तह (कक्षा १-८) को अन्त्यमा विद्यार्थीहरूमा निम्नलिखित सक्षमता विकास भएका हुने छन् :

१. भीमेश्वर नगरपालिका र यसको वरिपरिका क्षेत्र तथा यस भित्रको परिचयात्मक प्रस्तुति
२. धर्म, संस्कृति (भाषा, कला), तथा ख्याति प्राप्त व्यक्ति-व्यक्तित्वको पहिचान संरक्षण र संवर्द्धन
३. चाडपर्वहरूको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन
४. पर्यटकीय स्थलको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन
५. कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय सम्बन्धी अवधारणासहित ज्ञान र सिपको पहिचान र व्यवहारमा प्रयोग
६. परम्परागत घरेलु उद्योग, प्रविधि, पेशा, व्यवसाय र सिपहरूको पहिचान, संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन
७. स्थानीय प्राकृतिक सम्पदा, विपत् वातावरण तथा वन्यजन्तुको पहिचान, सदुपयोग, संरक्षण र संवर्द्धन
८. सहरी विकास, वातावरण संरक्षण, सभ्य र स्वस्थ जीवनको ज्ञान व्यवहारमा प्रयोग
९. सूचना प्रविधिको आवश्यकता, दैनिक जीवनमा प्रयोग र यसले पारेको प्रभाव
- १० बालमैत्री घर, परिवार, विद्यालय र समुदाय तथा बालमैत्री स्थानीय शासनको पहिचान र व्यवहारमा प्रयोग
११. नैतिक मूल्य, मान्यता, सदाचार, लागूपदार्थ र दुर्व्यसनबाट सचेत र योगको व्यवहारमा प्रयोग र अभ्यास
१२. स्थानीय स्तरमा क्रियाशील सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको भूमिका पहिचान

२. विषय क्षेत्र र क्रम

यस पाठ्यक्रमका लागि निर्दिष्ट गरिएका विषय क्षेत्र र तिनीहरूको क्रम देहाय अनुसार रहनेछन् :

- क्षेत्र १ : भीमेश्वर नगरपालिकाको परिचय
- क्षेत्र २ : धर्म, संस्कृति (भाषा, कला) एवम् ख्याति प्राप्त व्यक्ति व्यक्तित्व
- क्षेत्र ३ : चाडपर्व
- क्षेत्र ४ : पर्यटन
- क्षेत्र ५ : कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय
- क्षेत्र ६ : परम्परागत घरेलु उद्योग, प्रविधि, पेशा, व्यवसाय र सिपहरूको पहिचान तथा संरक्षण एवम् प्रवर्द्धन
- क्षेत्र ७ : स्थानीय प्राकृतिक सम्पदा, विपत्, वातावरण तथा वन्यजन्तु संरक्षण
- क्षेत्र ८ : सहरी विकास, प्रदूषण तथा सरसफाइ व्यवस्थापन
- क्षेत्र ९ : सूचना प्रविधिको विकास र आवश्यकता
- क्षेत्र १० : बालमैत्री घर, परिवार, विद्यालय र समुदाय तथा बालमैत्री स्थानीय शासन
- क्षेत्र ११ : नैतिक मूल्य, मान्यता, सदाचार, लागूपदार्थ र दुर्व्यसन तथा योग
- क्षेत्र १२ : सामाजिक सङ्घ संस्थाहरू

३. विषयवस्तुको क्षेत्र र क्रम

क्षेत्र	कक्षा १	कक्षा २	कक्षा ३	कक्षा ४	कक्षा ५	कक्षा ६	कक्षा ७	कक्षा ८
१. भीमेश्वर नगरपालिकाको परिचय	• आफ्नो टोल तथा गाउँको नाम	• आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मुख्य जातजाती	• आफ्ना वडाको अध्यक्ष र सदस्यहरूको सङ्ख्या, नाम	• नगरपालिकाको नाम, वडाको सङ्ख्या, भौगोलिक दिशाको सामान्य पहिचान, नगर प्रमुख र उप-प्रमुखको नाम	• वडा र वडा भित्र रहेका सेवा प्रदायक संस्थाहरू र तिनले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा	• नगरपालिकाको सिमाना, क्षेत्रफल, जनसङ्ख्याको बनावट र वितरणको अवस्था	• नगरकार्यपालिका बाट उपलब्ध सेवा सुविधा र जनसङ्ख्या व्यवस्थापनका उपायहरू	• नगरपालिकाको भौगोलिक, मौसमी, शैक्षिक र स्वास्थ्य अवस्था
२. धर्म, संस्कृति (भाषा, कला) एवम् ख्याति प्राप्त व्यक्ति व्यक्तित्व	• परिवार र समुदायका सदस्यहरू समक्ष आदर, सम्मान, माया, ममता	• समुदायका अग्रज र सामाजिक व्यक्तित्वको पहिचान र आदर सत्कार	• समुदायमा बोलिने भाषा र मनाइने चाडपर्वहरूको नाम	• आफ्नो समुदायमा परम्परादेखि निर्माण भएका मठ मन्दिर, चैत्य, गुम्बाहरू	• आफ्नो स्थानीय भाषा, धर्म, रहनसहन, प्रचलनको तुलनात्मक अध्ययन	• नगरपालिकाको सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदा र त्यस्ता स्थलहरूको संरक्षण कार्यमा सहयोग	• नगरभित्रका समुदाय प्रति समभावको व्यवहार प्रदर्शन र स्थानीय सिप, कला, संस्कृति र प्रविधिको सम्मान	• नगरपालिकाको मौलिकता झल्काउने ऐतिहासिक विशेष क्षेत्रको व्यवस्थापन र संवर्द्धन र नगरभित्रको बहुआयामिक विविधताको सम्मान
३. चाडपर्व	• आफ्नो घर तथा समुदायमा मनाइने चाडपर्व	• आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने जातजातिहरूले मनाउने चाडपर्वहरू	• नगरपालिका क्षेत्रभित्र मनाइने चाडपर्वहरू	• नगरभित्र मनाइने मुख्य मुख्य जातिगत चाडपर्व तथा मनाउने समय	• नगरपालिका भित्र मनाइने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू	• नगरभित्र विभिन्न समुदायहरूले मनाउने चाडपर्वहरूको तुलनात्मक वर्णन र त्यस्ता चाडपर्वहरूमा उत्साहपूर्ण सहभागिता	• स्थानीय चाडपर्वका असल अभ्यासहरू तथा तरिकाहरू	• स्थानीय चाडपर्वहरूको खोज, संरक्षण र संवर्द्धन
४. पर्यटन	• आफू बसेको वडामा भएका पर्यटकीय स्थलहरू	• वडा भित्रका पर्यटकीय स्थलहरू	• वडाभित्रका पर्यटकीय गतिविधिहरू	• छिमेकी वडाहरूमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको सरसफाई	• नगरभित्रका मुख्य पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान र पर्यटकहरूसँग शिष्टाचार संवाद	• नगरभित्र पर्यटकको आकर्षण, पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षण एवम् सुधारमा सक्रिय सहभागिता	• नगरभित्रका पर्यटकीय स्थलको प्रचार प्रसार र प्रवर्द्धन कार्यमा सहभागीता	• पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक आधारभूत सिप तथा व्यवस्थापकीय कार्यहरू र व्यवसायलाई संरक्षण र संवर्द्धन
५. कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय	• आफ्नो घरमा उत्पादित तरकारी तथा फलफूल र घरपालुवा जनावर	• आफ्नो समुदायमा उपलब्ध तरकारी, फलफूल, खाद्यान्न बाली र ताजा तरकारीको फाइदा	• स्थानीय र अन्य जातका फलफूल, तरकारी, खाद्यान्नको सुरक्षाका उपाय	• तरकारी र फलफूलका बेर्ना उमाने, सार्ने, रोग बाट जोगाउने र सुरक्षित भण्डारण	• स्थानीय औषधिको उपयोगबाट हिउँदे, वर्षे तथा बेमौसमी तरकारी र फलफूलमा लाग्ने रोग र नियन्त्रणको उपाय	• स्थानीय स्तरमा क्विबी तथा आलु खेतीगर्न अनुकूल वातावरण तथा खेती सम्भावना उजागर	• स्थानीय स्तरमा पशुपन्छीपालन र मत्स्यपालनको सम्भावना उजागर	• कृषि व्यवसायका लागि लगानीका स्रोतहरू पहिचान तथा कृषि बजारीकरणको उपायहरू
६. परम्परागत घरेलु	• आफ्नो	• स्थानीय स्तरमा	• स्थानीय व्यवसाय	• स्थानीय प्रविधिबाट	• स्थानीय स्तरमा	• आफ्नो परिवेशमा	• कृषि र पर्यटनमा	• स्थानीय तहको आर्थिक

उद्योग, प्रविधि, पेशा, व्यवसाय र सिपहरूको पहिचान तथा संरक्षण र प्रवर्द्धन	समुदायमा अपनाइएका पेसा	उपलब्ध र तिनबाट उत्पादन हुने वस्तुहरू	तथा प्रविधि	उत्पादित वस्तुहरू	उपलब्ध सामग्रीको प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरू	सञ्चालनमा रहेका उद्योगहरूको प्रवर्द्धनमा स्थानीय सरकारको भूमिका	आधारित उद्योगले जन जीवनमा पारेको प्रभाव	विकासमा उपलब्ध व्यवसाय र प्रविधिले पारेको प्रभावहरू
७. स्थानीय प्राकृतिक सम्पदा, वातावरण, विपत् तथा वन्यजन्तु संरक्षण	• स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाहरू, जनावरहरू र जडिबुटीहरू	• स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरूको र पानीका स्रोतहरू	• स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवा, जडिबुटी, चरा तथा महत्त्वपूर्ण वन्यजन्तुहरू स्थानीय जलस्रोतको महत्त्व	• व्यवस्थापनका आधारमा स्थानीय वनहरूको प्रकार, स्थानीय जडिबुटी र जलस्रोतको घरायसी प्रयोग • नगरपालिका तथा वरपर पाइने वन्यजन्तुहरू तथा तिनको संरक्षणका उपायहरू	• स्थानीय वन क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीको प्रयोगका तरिका तथा संरक्षणका उपायहरू • स्थानीय क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको उपयोगको अवस्था	• स्थानीय क्षेत्रमा रहेका प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिट्टी, म्याग्नेसाइट) पाइने ठाउँ • स्थानीयस्तरमा हुने गरेका विपत्का क्षेत्रहरू • विपत्का न्यूनीकरणका उपायहरू	• स्थानीय वनमा पाइने जडिबुटीको महत्त्वपूर्ण भाग र प्रशोधन प्रक्रिया • जनावर र मानव बीचको अन्तरसम्बन्ध, उत्पन्न समस्या र समाधानका उपायहरू • स्थानीयस्तरमा हुन जाने विपत्को व्यवस्था पन	• नगरपालिका तथा आसपासका क्षेत्रमा पाइने महत्त्वपूर्ण जडिबुटी जनावरहरूको परिचय र महत्त्व तथा संरक्षणका उपायहरू • स्थानीय क्षेत्रमा पाइने प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिट्टी, म्याग्नेसाइट) को उपयोग र व्यवस्था पनका उपायहरू • भीमेश्वर नगरपालिका भित्र हुन जाने विपत्का घटनाहरूको पहिचान गरि जोखिमको न्यूनीकरणका उपायहरूको पहिचान र अभ्यास
८. सहरी विकास, प्रदूषण तथा सरसफाइ व्यवस्थापन	• गाउँ र शहर	• आफू बस्ने कोठा तथा आफ्ना वरिपरि सरसफाइ • फोहोरका स्रोतहरूको शहरका मुख्यमुख्य पूर्वाधार	• शहरका मुख्य मुख्य स्थानमा पालन गर्नुपर्ने नियमहरू • पौष्टिक आहारको आवश्यकता र सन्तुलित भोजनको महत्त्व	• विकास र वातावरणको अन्तर सम्बन्ध • नगरपालिकाले सरसफाइ व्यवस्थापनमा गरेका कार्य	• फोहोरको वर्गीकरण, प्रदूषणको परिचय, प्रकार र स्रोतहरू	• नगरपालिकाले सहरी विकासमा निर्वाह गरेको भूमिका	• सरसफाइ व्यवस्थापनमा नगरपालिकाले सञ्चालन गरेको कार्य • फोहोरमैलाको पुनःप्रयोगबाट हुने फाइदाहरू	• शहरमा उपलब्ध स्वस्थकर वस्तु पहिचान तथा उपभोग गर्ने उपायहरू • सरसफाइ व्यवस्थापनमा नागरिक क दायित्व तथा भूमिका र सरसफाइ व्यवस्थापनमा सचेतता
९. सूचना प्रविधिको विकास र आवश्यकता	• सूचना प्रविधिका साधनहरू	• स्थानीयस्तरमा प्रयोगमा आएका सूचना प्रविधिको साधनहरू	• सूचना प्रविधिको आवश्यकता	• मोबाइल तथा टेलिभिजनका उपयोगहरू	• सूचना प्रविधिको प्रयोगबाट हुने फाइदाहरू	• मोबाइल, कम्प्युटर तथा इन्टरनेट सञ्चालन, प्रयोग र अभ्यास	• मोबाइल, कम्प्युटर तथा इन्टरनेट सञ्चालन, प्रयोग र अभ्यास	• मोबाइल, कम्प्युटर तथा इन्टरनेट सञ्चालन, प्रयोग र अभ्यास

१०. बालमैत्री घर, परिवार, विद्यालय, र समुदाय तथा बालमैत्री स्थानीय शासन	• आफू, आफ्नो घर परिवारका सदस्यहरू र विद्यालयको नाम	• आफूलाई मनपर्ने र मन नपर्ने व्यवहार	• घर तथा विद्यालयमा आफूलाई अनुकूल वातावरणको अवस्था	• बाल अधिकार	• बाल अधिकारका क्षेत्रहरू	• हरित विद्यालयको अवधारणा, निर्माणमा सहयोग एवम् बालकार्य, बालश्रम र बाल शोषण वीच तुलना	• बालमैत्री स्थानीय शासन एवम् बाल अधिकार सम्बन्धी कानून तथा दस्तावेजहरू	• बालमैत्री घर, परिवार समुदाय र विद्यालय हुन आवश्यक तत्व र त्यसको कार्यान्वयनमा पहल • बालमैत्री नगर, भूमिका र चुनौती
११. नैतिक मूल्य, मान्यता, सदाचार र योग	• अनुशासन र मर्यादा, • योगका सामान्य अभ्यास • धुमपान/लागुपदार्थ	• परिवारप्रतिको मर्यादा, असल व्यवहार र सामान्य योग आसन अभ्यास • मध्यपान र धुमपानको असर थाहापाउन,	• नैतिक, मूल्य र मान्यता, समाजिक नियमको पालना र सामान्य योग आसन अभ्यास • लागुपदार्थले व्यक्ति पार्ने असर	• समभाव र सहयोगी भावना विकास र सामान्य योग आसन अभ्यास • दुर्व्यसनमा लागेको व्यक्तिले देखाउने व्यवहार	• स्व:अनुशासन, सन्तुलित भोजन, योगको परिचय र महत्त्व बताउन दुर्व्यसनले मानव स्वास्थ्यमा पार्ने असर, • सामान्य योगाभ्यास	• योग, योग आशन र प्राणायाम तथा ध्यानको अवधारणा • मध्यपान/धुमपान तथा लागुपदार्थबाट जोगिन अपनाउनुपर्ने उपायहरू, • सामान्य योगाभ्यास गर्न	• व्यक्तिगत, पारिवारिक र सामुदायिक विकासमा अनुशासनको भूमिका र महत्त्व • मध्यपान/धुमपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पार्ने प्रभावको वर्णन गर्न • योग अभ्यास • योगको परिचय • योगको आवश्यकता, महत्त्व र अभ्यास	• असल नागरिकको भूमिका • योग र मानव स्वास्थ्यको अन्तर सम्बन्धका • दुर्व्यसनमा निराकरणका उपायहरू सूची तयार गर्न • योग अभ्यास
१२. सामाजिक सङ्घ संस्थाहरू				• वडा तथा छिमेकी वडामा रहेका सामाजिक संघ संस्थाहरू को नाम र प्रदान गर्ने सेवा	• नगरपालिका भित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित संस्थाहरूको कार्य तथा भूमिका	• नगरपालिका भित्र रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूले खेलेको भूमिका	• नगरपालिका तथा वरपर क्रियाशील सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूबाट सञ्चालन गरिने कार्यक्रममा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरू को भूमिका	• नगरपालिकाभित्र तथा आसपास रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको योगदान, समन्वय र सहकार्य

४. कक्षागत सिकाइ उपलब्धि

यस पाठ्यक्रमको कार्यान्वयन पश्चात आधारभूत तह कक्षा (१-८) मा अध्ययनरत बालबालिकामा माथि उल्लिखित क्षेत्र र क्रम अनुसार देहाय अनुसारको सिकाइ उपलब्धिहरू हासिल हुने छ ।

१. भीमेश्वर नगरपालिका र यसको वरिपरीका क्षेत्र तथा यस भित्रको परिचयात्मक प्रस्तुति

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
१.	आफू बसोबास गर्ने टोल तथा गाउँको नाम बताउन
२.	आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मुख्य जातजातिको सूचीकरण गर्न
३.	आफ्नो वडाका अध्यक्ष र सदस्यहरूको सङ्ख्या र नाम बताउन र लेख्न
४.	नगरपालिकाको नाम वडाको सङ्ख्या, भौगोलिक दिशाको सामान्य पहिचान, नगर प्रमुख तथा उप-प्रमुखको नाम भन्न र लेख्न,
५.	वडा र वडामा रहेका सेवा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा बताउन
६.	नगरको सिमाना, क्षेत्रफल, जनसङ्ख्याको बनौट र वितरणको अवस्था बताउन
७.	नगर कार्यपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त हुने सेवा र सुविधा बताउन र जनसङ्ख्या व्यवस्थापनका उपायहरू सूचीकरण गर्न
८.	नगरको भौगोलिक, मौसमी, शैक्षिक र स्वास्थ्य अवस्थाको सामान्य विश्लेषण गर्न

२. धर्म, संस्कृति, (भाषा कला) तथा ख्यातिप्राप्त व्यक्ति व्यक्तित्वको पहिचान संरक्षण र संवर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
१.	परिवार र समुदाय समक्ष आदर, सम्मान, माया, ममता देखाउन
२.	समुदायका अग्रज र सामाजिक व्यक्तित्वको पहिचान र आदर सत्कार गर्न
३.	समुदायमा बोलिने भाषा र मनाइने चाडपर्वहरूको नाम भन्न र सूची बनाउन
४.	आफ्नो समुदायमा परम्परादेखि निर्माण भएका मठ मन्दिर, चैत्य, गुम्बाहरूको पहिचान गर्न
५.	आफ्नो स्थानीय भाषा, धर्म, रहनसहन, प्रचलनको तुलनात्मक अध्ययन गर्न
६.	भीमेश्वर नगरपालिकाको सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदा पहिचान र त्यस्ता स्थलहरूको संरक्षण गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन
७.	सबै समुदायप्रति समभावको व्यवहार प्रदर्शन गर्न र स्थानीय सिप, कला, संस्कृति र प्रविधिको सम्मान गर्न
८.	नगरपालिकाको मौलिकता झल्काउने ऐतिहासिक तथा विशेष क्षेत्रको व्यवस्थापन र संवर्द्धनको बारे वर्णन गर्न र नगरभित्रको बहुआयामिक विविधताको सम्मान गर्न

३. चाडपर्वहरूको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
१	आफ्नो घर तथा समुदायमा मनाइने चाडपर्वको नाम भन्न
२	आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने जातजातिहरूले मनाउने चाडपर्वहरूका नाम बताउन
३	नगरपालिका क्षेत्रभित्र मनाइने चाडपर्वहरूको सूची तयार पार्न
४.	नगरभित्र मनाइने मुख्य मुख्य जातिगत चाडपर्व र मनाउने समय बताउन
५	नगरपालिका भित्र मनाइने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरूको वर्णन गर्न
६	नगरभित्र विभिन्न समुदायहरूले मनाउने चाडपर्वहरूको तुलनात्मक वर्णन गर्न र त्यस्ता चाडपर्वहरूमा उत्साहित भई सरिक हुन
७	स्थानीय चाडपर्वका असल अभ्यासहरू तथा तरिकाहरूको वर्णन गर्न
८	स्थानीय चाडपर्वहरूको खोज, संरक्षण र संवर्द्धन गर्न

४. पर्यटकीय स्थलको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
१	आफू बसेको वडामा भएका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम बताउन
२	वडाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको सूची बनाउन
३	वडाभित्रका पर्यटकीय गतिविधिहरूको वर्णन गर्न
४	छिमेकी वडाहरूमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको जानकारी लिन
५	नगरभित्रका मुख्य पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गर्न र पर्यटकहरूसँग शिष्टाचार संवाद गर्न
६	नगरभित्र पर्यटकको आकर्षण बढाउन पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षण एवम् सुधार गर्न सक्रिय सहभागिता जनाउन
७	नगरभित्रका पर्यटकीय स्थलको प्रचार प्रसार र प्रवर्द्धन गर्ने कार्यमा सहभागी हुन
८	पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक आधारभूत सिप तथा व्यवस्थापकीय कार्यहरूको सूची बनाउन र व्यवसायलाई संरक्षण र संवर्द्धनका लागि पहल गर्न

५. कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय सम्बन्धी अवधारणा सहित ज्ञान र सिपको पहिचान र व्यवहारमा प्रयोग

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
१	आफ्नो घर तथा समुदायमा उत्पादित तरकारी तथा फलफूलको नाम र घर पालुवा जनावरको नाम बताउन
२	आफ्नो समुदायमा उपलब्ध तरकारी, फलफूल, खाद्यान्नबालीको सूची तयार पार्न र ताजा तरकारीको फाइदा बताउन
३	स्थानीय र अन्य जातका फलफूल, तरकारी, खाद्यान्नको सुरक्षाका उपायहरू बताउन
४	तरकारी र फलफूलका बेर्ना उमार्ने, सार्ने, रोगबाट जोगाउने र सुरक्षित भण्डारण गर्ने तरिका बताउन
५	स्थानीय औषधिको उपयोगबाट हिउँदे, वर्षे तथा बेमौसमी तरकारी र फलफूलमा लाग्ने रोग र नियन्त्रणको उपायहरू बताउन
६	स्थानीय स्तरमा किवी तथा आलु खेती गर्न अनुकूल वातावरण तथा खेती गर्ने तरिका बताउन
७	स्थानीय स्तरमा पशुपन्छीपालन र मत्स्यपालनको सम्भावना उजागर गर्न
८	कृषि व्यवसायका लागि लगानीका स्रोतहरू पहिचान तथा कृषि बजारीकरणको उपायहरूको सूची तयार गर्न

६. परम्परागत घरेलु उद्योग, प्रविधि, पेशा, व्यवसाय र सिपहरूको पहिचान, महत्त्व एवम् संरक्षण र प्रवर्द्धन

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
१	आफ्नो समुदायमा अपनाइएका पेशाहरूको नाम बताउन
२	स्थानीय स्तरमा उपलब्ध प्रविधिको नाम बताउन र तिनबाट उत्पादन हुने वस्तुहरूको सूची बनाउन
३	स्थानीय व्यवसाय तथा प्रविधिको पहिचान गर्न
४	स्थानीय प्रविधिबाट उत्पादित वस्तुहरूको सूची तयार पार्न
५	स्थानीय स्तरमा उपलब्ध सामग्रीको प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरूको सूची बनाउन
६	आफ्नो परिवेशमा सञ्चालनमा रहेको परम्परागत घरेलु उद्योगका प्रविधि र सिपहरूको वर्णन गर्न
७	कृषि र पर्यटनमा आधारित उद्योगले जनजीवनमा पारेको प्रभाव बताउन
८	स्थानीय तहको आर्थिक विकासमा उपलब्ध व्यवसाय र प्रविधिले पारेको प्रभावहरूको विश्लेषण गर्न

७. स्थानीय प्राकृतिक सम्पदा, वातावरण तथा वन्यजन्तुको पहिचान, प्रयोग र संरक्षण

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
१.	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाहरू, जङ्गली जनावरहरू पहिचान गर्न
२.	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरूको नाम र पानीको स्रोतहरूको नाम बताउन
३.	१. स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवा, जडिबुटी, चरा तथा महत्त्वपूर्ण वन्यजन्तुहरूको सूची बनाई प्रस्तुत गर्न २. स्थानीय जलस्रोतको पहिचान गरी तिनको उपयोगिता बताउन
४.	१. व्यवस्थापनका आधारमा स्थानीय वनको प्रकार बताउन तथा स्थानीय जडिबुटी र जलस्रोतको घरायसी प्रयोग बताउन २. नगरपालिका तथा वरपर पाइने वन्यजन्तुहरू तथा तिनको संरक्षणका उपायहरू बताउन
५.	१. स्थानीय वन क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीको प्रयोगका तरिका तथा संरक्षणका उपायहरू बताउन २. स्थानीय क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको उपयोगको अवस्था वर्णन गर्न
६.	१. स्थानीय क्षेत्रमा रहेका प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिट्टी, म्याग्नेसाइट) पाइने ठाउँको सूची बनाउन २. स्थानीयस्तरमा हुने गरेका विपत्का क्षेत्रहरूको पहिचान गर्न ३. विपत् न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन र लेख्न
७.	१. स्थानीय वनमा पाइने जडिबुटीको महत्त्वपूर्ण भाग र प्रशोधन प्रक्रिया पहिचान गर्न २. जनावर र मानव बीचको अन्तरसम्बन्ध, उत्पन्न समस्या र समाधानका उपायहरू बताउन ३. स्थानीयस्तरमा हुन जाने विपत्को व्यवस्थापनका तरिका बताउन र सहयोग गर्न
८.	१. नगरपालिका तथा आसपासका क्षेत्रमा पाइने महत्त्वपूर्ण जङ्गली जनावरहरूको परिचय र महत्त्व तथा संरक्षणका उपायहरू बताउन २. स्थानीय क्षेत्रमा पाइने प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिट्टी, म्याग्नेसाइट) उपयोग र व्यवस्थापनका उपायहरू बताउन ३. भीमेश्वर नगरपालिका भित्र हुन जाने विपत्का घटनाहरूको पहिचान गरि जोखिमको न्यूनीकरणका उपायहरूको पहिचान र अभ्यास गर्न

८. शहरी विकास, वातावरण संरक्षण, सभ्य र स्वस्थ जीवनको ज्ञान व्यवहारमा प्रयोग

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
१.	गाउँ र शहरको पहिचान गर्न
२.	आफू बस्ने कोठा तथा आफ्ना वरिपरि सरसफाइ राख्न, फोहोरका स्रोतहरूको पहिचान गर्न र शहरका मुख्य मुख्य पूर्वाधारको सूचीकरण गर्न
३.	शहरका मुख्य मुख्य स्थानमा पालन गर्नुपर्ने नियमहरू र पौष्टिक आहारको आवश्यकता र सन्तुलित भोजनको महत्त्व बताउन
४.	१. विकास र वातावरणको अन्तर सम्बन्ध बताउन २. नगरपालिकाले सरसफाइ व्यवस्थापनमा गरेको कार्य बताउन
५.	फोहोरको वर्गीकरण गर्न, प्रदूषणको परिचय, प्रकार र स्रोतहरू लेख्न
६.	नगरपालिकाले शहरी विकासमा निर्वाह गरेको भूमिका वर्णन गर्न
७.	सरसफाइ व्यवस्थापनमा नगरपालिकाले सञ्चालन गरेको कार्य वर्णन गर्न र फोहोरमैलाको पुनः प्रयोगबाट हुने फाइदाहरू बताउन
८.	१. शहरमा उपलब्ध स्वास्थ्यकर वस्तु पहिचान तथा उपभोग गर्ने उपायहरू बताउन २. सरसफाइ व्यवस्थापनमा नागरिकका दायित्व तथा भूमिका बताउन र सरसफाइ व्यवस्थापनमा सचेतना जागरण गर्न

९. सूचना प्रविधिको आवश्यकता, दैनिक जीवनमा प्रयोग र यसले पारेको प्रभाव

कक्षा **सिकाइ उपलब्धि**

१. सूचना प्रविधिका साधनहरूको नाम भन्नु
२. स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका सूचना प्रविधिका साधनहरूको पहिचान गरी सूची तयार पार्नु
३. सूचना प्रविधिको आवश्यकता बताउनु
४. मोबाइल तथा टेलिभिजनका उपयोगहरू बताउनु
५. सूचना प्रविधिको प्रयोगबाट हुने फाइदाहरूको वर्णन गर्नु
६. मोबाइल, कम्प्युटर तथा इन्टरनेट सञ्चालन, प्रयोग र अभ्यास गर्नु
७. मोबाइल, कम्प्युटर तथा इन्टरनेट सञ्चालन, प्रयोग र अभ्यास गर्नु
८. मोबाइल, कम्प्युटर तथा इन्टरनेट सञ्चालन, प्रयोग र अभ्यास गर्नु

१०. बालमैत्री घर, परिवार, विद्यालय र समुदाय तथा बालमैत्री स्थानीय शासनको पहिचान र व्यवहारमा प्रयोग

कक्षा **विषयवस्तु**

१. आफू, आफ्नो घर परिवारका सदस्यहरू र विद्यालयको नाम बताउनु
२. आफूलाई मनपर्ने र मन नपर्ने व्यवहार बताउनु
३. घर तथा विद्यालयमा आफूलाई अनुकूल वातावरणका अवस्था बताउनु
४. बाल अधिकारको परिचय दिन
५. बाल अधिकारका क्षेत्रहरूको पहिचान गर्नु
६. हरित विद्यालयको अवधारणा बताउनु र निर्माणमा सहयोग पु-याउनु एवम् बालकार्य र बालशोषण बीच तुलना गर्नु
७. बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा र बाल अधिकार सम्बन्धी कानून तथा दस्तावेजहरूको वर्णन गर्नु
८. १. बालमैत्री घर, परिवार समुदाय र विद्यालय हुन आवश्यक तत्वहरूको पहिचान र त्यसको कार्यान्वयनमा पहल गर्नु
२. बालमैत्री नगरको अवधारणा, भूमिका तथा चुनौतीहरू वर्णन गर्नु

११. नैतिक मूल्य, मान्यता, सदाचार, लागूपदार्थ र दुर्व्यसनबाट सचेत तथा योगको व्यवहारमा प्रयोग र अभ्यास

कक्षा **सिकाइ उपलब्धि**

१. १. अनुशासन र मर्यादाको सामान्य रूपमा आशय बताउनु
२. धुमपान/ लागुपदार्थको सामान्य पहिचान गर्नु
३. योगका सामान्य अभ्यास गर्नु
२. परिवारप्रतिको मर्यादा, असल व्यवहार, मध्यपान र धुमपानको असर थाहापाउनु, र सामान्य योग आसन अभ्यास गर्नु
३. नैतिक मूल्य र मान्यता, समाजिक नियमको पालना गर्नु, लागुपदार्थले व्यक्ति पार्ने असर र सामान्य योग आसन अभ्यास गर्नु
४. समभाव र सहयोगी धारणा विकास गर्नु, दुर्व्यसनमा लागेको व्यक्तिले देखाउने व्यवहार र सामान्य योग आसन अभ्यास गर्नु
५. स्व:अनुशासन, सन्तुलित भोजन, दुर्व्यसनले मानव स्वास्थ्यमा पार्ने असर, योगको परिचय र महत्त्व बताउनु र सामान्य योगाभ्यास गर्नु

- ६ मध्यपान/धूमपान तथा लागुपदार्थबाट जोगिन अपनाउनुपर्ने उपायहरु, योग, योग आशन र प्राणायाम तथा ध्यानको अवधारणा दिन र सामन्य योगाभ्यास गर्न
- ७ १. व्यक्तिगत, पारिवारिक र सामुदायिक विकासमा अनुशासनको भूमिका र महत्त्वमा प्रकाश पार्न र एवम् योगको आवश्यकता र महत्त्वका साथै योग अभ्यास गर्न
२. मध्यपान/धूमपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पार्ने प्रभावको वर्णन गर्न
- ८ १. असल नागरिकको भूमिका प्रस्तुत गर्न
२. दुर्व्यसन निराकरणका उपायहरुको सूची तयार गर्न
३. योग र मानव स्वास्थ्यको अन्तर सम्बन्धका साथै योग अभ्यास गर्न

१२. स्थानीय स्तरमा क्रियाशील सामाजिक सङ्घ संस्थाहरुको भूमिका पहिचान

कक्षा	सिकाइ उपलब्धि
४	आफ्नो वडा तथा छिमेकी वडामा रहको सामाजिक संघसंस्थाहरुको नाम र ती संस्थाबाट प्रदान गर्ने सेवा बताउन
५	नगरपालिकाभित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित संस्थाहरुको कार्य तथा भूमिका बताउन
६	नगरपालिकाभित्र रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरुको पहिचान, कार्य क्षेत्र र तिनीहरुले खेलेको भूमिका बताउन
७	नगरपालिका तथा वरपर क्रियाशील सामाजिक सङ्घ संस्थाहरुबाट सञ्चालन गरिने कार्यक्रममा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरुको भूमिका वर्णन गर्न
८	नगरपालिकाभित्र तथा आसपास रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरुको योगदान, समन्वय र सहकार्यको वर्णन गर्न

५. विषयवस्तुको विस्तृतीकरण

क्षेत्र १ : भीमेश्वर नगरपालिकाको परिचय

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्रीहरू	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
१	आफू बसोबास गर्ने टोल र गाउँको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> आफू बसोबास गर्ने टोल र गाउँको नाम बताउन आफू बसोबास गर्ने तथा साथी समेतको गाँउ तथा टोल समुदायको नामको कार्ड पढ्न चित्र नक्सामा आफ्नो ठाउँ, समुदायको नाम देखाउन र पढ्न 	<ul style="list-style-type: none"> ठाउँको नाम भएका कार्डहरू, चित्र नक्सा श्रव्यदृश्य सामग्री 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल,प्रदर्शन, खेल, नक्सा अध्ययन स्थलगत भ्रमण 	<ul style="list-style-type: none"> शब्दपत्ती पढ्ने, लेख्ने अभ्यास, क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरण अध्ययन प्रश्नोत्तर 	८	६
२	आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मुख्य जातजातिको सूचीकरण गर्न	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो वडामा बसोबास गर्ने मुख्य जातजातिको सूचीकरण गर्न चित्रनक्सामा जातजातिको बसोबास गर्ने क्षेत्र को पहिचान 	<ul style="list-style-type: none"> ठाउँको नाम भएका कार्डहरू,चित्र नक्सा श्रव्य दृश्य सामग्री 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रदर्शन, खेल, नक्सा अध्ययन, परियोजना कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> शब्दपत्ती पढ्ने, लेख्ने अभ्यास, क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरण अध्ययन 	८	६
३	आफ्नो वडाको अध्यक्ष र सदस्यहरूको सङ्ख्या तथा नाम भन्न र लेख्न	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो वडामा रहेका वडा अध्यक्षको नाम भन्न, सदस्यहरूको सङ्ख्या भन्न नाम लेख्न 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरू बसोबास गर्ने वडाको अध्यक्ष तथा सदस्यहरूको नाम कार्ड (सम्भव भएसम्म) फोटो, चित्र नक्सा (महत्त्वपूर्ण स्थानहरू देखिने गरी) वडा नम्बरहरूको सङ्ख्या कार्ड वडा कार्यालयको तस्वीर 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रदर्शन,सम्भना खेल, नक्सा अध्ययन, , स्थलगत भ्रमण, 	<ul style="list-style-type: none"> शब्दपत्ती पढ्ने, लेख्ने, जोडा मिलाउने अभ्यास, नक्साको सूचना आदान प्रदान गर्ने प्रश्नोत्तर,क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरण 	८	६
४	नगरपालिकाको नाम ,वडाको सङ्ख्या, भौगोलिक दिशाको सामान्य पहिचान , नगर प्रमुख र उप प्रमुखको नाम भन्न र लेख्न	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो नगरपालिकाको नाम बताउन आफ्नो नगरपालिकाको नाम लेख्न भौगोलिक दिशाको परिचय दिन नगर प्रमुख,उपप्रमुख नाम बताउन र लेख्न 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाको तस्वीर,नगर प्रमुख,नगर उपप्रमुखको कार्ड (सम्भव भएसम्म) फोटो, चित्र नक्सा(महत्त्वपूर्ण स्थानहरू देखिने गरी) 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रदर्शन, सम्भना खेल,नक्सा अध्ययन, खेल, वातावरणको अध्ययन, भ्रमण, परियोजना कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> शब्दपत्ती पढ्ने, लेख्ने,जोडा मिलाउने अभ्यास, नक्साको सूचना आदान प्रदानसम्बन्धी प्रश्नोत्तर, क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन र अभिलेखीकरण 	६	२
५	वडा र वडामा रहेका सेवा प्रदायक संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा बताउन	<ul style="list-style-type: none"> वडा र वडामा रहेका सेवा प्रदायक संस्थाहरूको नाम बताउन यस्ता संस्थाले प्रदान गर्ने सेवा सुविधा बताउन सेवाको सूची तयार गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> वडा र वडामा रहेका संस्थाहरूको तस्वीर र नाम कार्डहरू, संस्थाहरूले प्रदान गर्ने सेवा सुविधाहरूको सूची, नगरपालिकाको नक्सा, जनसङ्ख्या,सिमाना, क्षेत्रफलसम्बन्धी 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रदर्शन, ,नक्सा अध्ययन, समूहकार्य, तथ्याङ्क अध्ययन, वातावरणको अध्ययन,भ्रमण 	<ul style="list-style-type: none"> शब्दपत्ती पढ्ने, लेख्ने,जोडा मिलाउने अभ्यास, नक्सा तथा तथ्याङ्कको सूचना आदान प्रदान सम्बन्धी प्रश्नोत्तर र छलफल,समूह कार्य, क्रियाकलापमा सक्रिय 	६	२

			तथ्याङ्क	• ,परियोजना कार्य	सहभागिताको अवलोकन र अभिलेखीकरण		
६	नगरको सिमाना, क्षेत्रफल, जनसङ्ख्याको बनौट र वितरणको अवस्था बताउन	<ul style="list-style-type: none"> • नगरको सिमाना र क्षेत्रफल बताउन, • जनसङ्ख्याको बनौट र वितरणको अवस्था बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> • नगरको क्षेत्रफल र सिमाना छुट्टिने नक्सा • जनसङ्ख्याको बनौट र वितरणको अवस्था • सामाजिक नक्शा 	<ul style="list-style-type: none"> • चित्र छलफल, • प्रदर्शन,नक्सा अध्ययन, समूहकार्य, • तथ्याङ्क अध्ययन, वातावरणको अध्ययन, भ्रमण, • परियोजना कार्य • स्थलगत भ्रमण 	<ul style="list-style-type: none"> • शब्दपत्ती पढ्ने, लेख्ने,जोडा मिलाउने अभ्यास, • नक्सा तथा तथ्याङ्कको सूचना आदान प्रदान सम्बन्धी प्रश्नोत्तर र छलफल, • समूह कार्य, • क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन 	६	२
७	नगर कार्यपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त हुने सेवा र सुविधा बताउन र जनसङ्ख्या व्यवस्थापनका उपायहरू सूचीकरण गर्न	<ul style="list-style-type: none"> • नगर कार्यपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्त हुने सेवा र सुविधा बताउन र लेख्न • जनसङ्ख्या व्यवस्थापनका उपायहरूको सूचीकरण गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> • नगर कार्यपालिकाको कार्यालयबाट प्राप्तहुने सेवा र सुविधाहरूको सूची, • जनसङ्ख्या व्यवस्थापनका उपायहरूको सूची • चित्रहरू • सामाजिक नक्शा 	<ul style="list-style-type: none"> • छलफल, प्रदर्शन, समूहकार्य, • तथ्याङ्क अध्ययन, • भूमिका अभिनय, • वातावरणको अध्ययन, • परियोजना कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> • प्रश्नोत्तर मौखिक तथा लिखित अभ्यास, • क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन • अभिलेखीकरण 	४	४
८	नगरको भौगोलिक,मौसमी, शैक्षिक र स्वास्थ्य अवस्थाको सामान्य विश्लेषण गर्न	<ul style="list-style-type: none"> • नगरको भौगोलिक र मौसमी अवस्था बताउन • नगरको शैक्षिक तथा स्वास्थ्य अवस्था बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> • नगरपालिकाको भौगोलिक र मौसमी अवस्थाको सूची, • नगरको शैक्षिक तथा स्वास्थ्य अवस्था भल्कने चित्र / चार्ट / तथ्याङ्क विवरण 	<ul style="list-style-type: none"> • छलफल,प्रदर्शन, समूहकार्य, • तथ्याङ्क अध्ययन, • भूमिका अभिनय, • वातावरणको अध्ययन,भ्रमण, • परियोजना कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> • प्रश्नोत्तर मौखिक तथा लिखित अभ्यास, • क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन • अभिलेखीकरण 	४	४

क्षेत्र २ : स्थानीय धर्म, संस्कृति, भाषा, कला तथा ऐतिहासिक व्यक्ति व्यक्तित्वको संरक्षण र संवर्द्धन

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
१	परिवार र समुदायका सदस्य समक्ष आदर, सम्मान, माया, ममता देखाउन	<ul style="list-style-type: none"> परिवार र समुदायका सदस्य समक्ष आदरभाव देखाउन अग्रजहरूको सम्मान गर्न, आफूभन्दा सानालाई माया ममता प्रदर्शन गर्न, 	<ul style="list-style-type: none"> अग्रजहरूको सम्मान तथा सानालाई माया ममता प्रदर्शन गर्ने चित्र,तस्वीर अभिनयको लिखित स्क्रिप्ट,चित्र तथा तस्वीर ,शब्दपत्ती 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने खेल,अभिनय प्रस्तुति,छलफल, प्रश्नोत्तर 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा देखाएको तत्परता अभिनयमा दर्शाएको जिवन्तता, परियोजना कार्यको प्रतिवेदन तथा प्रस्तुति 	६	८
२	समुदायका अग्रज र सामाजिक व्यक्तित्वको पहिचान र आदर सत्कार गर्न	<ul style="list-style-type: none"> समुदाय अग्रज र सामाजिक व्यक्तित्वको पहिचान गर्न, अग्रजहरूलाई आदरभाव प्रदर्शन गर्न र सत्कार गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> अग्रजहरूको सम्मान तथा सानालाई माया ममता प्रदर्शन गर्ने तथा सत्कार र आदरभाव प्रदर्शनसम्बन्धी संवाद अभिनयको लिखित स्क्रिप्ट, चित्र तथा तस्वीर,शब्दपत्ती 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने खेल, अभिनय प्रस्तुति,छलफल, प्रश्नोत्तर 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा देखाएको तत्परता, अभिनयमा दर्शाएको जिवन्तता, परियोजना लगायतका कार्यको प्रतिवेदन तथा प्रस्तुति 	६	८
३	समुदायमा बोलिने भाषा र मनाइने चाडपर्वहरूको नाम बताउन र सूची बनाउन	<ul style="list-style-type: none"> समुदायमा बोलिने भाषाहरूको सूची तयार पार्न समुदायमा मनाइने चाडपर्वहरूको नाम बताउन र लेख्न 	<ul style="list-style-type: none"> समुदायमा बोलिने भाषा तथा चाडपर्वहरूमा आधारित शब्दपत्ती ,चित्रपत्ती, पोष्टर श्रव्य दृष्य सामग्री 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडामिलाउने खेल, अभिनय प्रस्तुति,छलफल, प्रश्नोत्तर 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा देखाएको तत्परता, अभिनयमा दर्शाएको जिवन्तता, परियोजना कार्यको प्रतिवेदन तथा प्रस्तुति 	६	८
४	आफ्नो समुदायमा परम्परादेखि निर्माण भएका मठमन्दिर, चैत्य, गुम्बाहरूको पहिचान गर्न	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो समुदायमा परम्परादेखि निर्माण भएका मठ मन्दिर ,चैत्य, गुम्बाहरूको पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय स्तरमा रहेका पुराना मठ, मन्दिर, चैत्य, गुम्बाहरू आदिको नाम चित्रका पत्तीहरू, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने खेल,अभिनय प्रस्तुति,छलफल, प्रश्नोत्तर 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा देखाएको तत्परता, अभिनयमा दर्शाएको जिवन्तता, परियोजना कार्यको प्रतिवेदन तथा प्रस्तुति,व्यवहार अवलोकन 	५	६

५	आफ्नो स्थानीय भाषा, धर्म, रहनसहन, प्रचलन को तुलनात्मक अध्ययन गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो स्थानीय भाषा, धर्म, रहनसहन, वर्णन भाषा, धर्म, रहनसहन, प्रचलनको तुलनात्मक अध्ययन गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय स्तरमा रहेका भाषा, धर्म, रहनसहन, प्रचलनमा आधारित पाठपत्र, नाम चित्रका पत्तीहरू, तुलनात्मक तालिका पोस्टर श्रव्य दृष्य सामग्री 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने खेल, अभिनय प्रस्तुति, समूह छलफल, प्रश्नोत्तर, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा देखाएको तत्परता, अभिनयमा दर्शाएको जिवन्तता, परियोजना कार्यको प्रतिवेदन तथा प्रस्तुति, व्यवहार र अवलोकन 	५	६
६	भीमेश्वर नगरपालिकाको सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाको पहिचान र त्यस्ता स्थलहरूको संरक्षण गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन	<ul style="list-style-type: none"> भीमेश्वर नगरपालिकाको सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदा पहिचान गर्ने त्यस्ता स्थलहरूको संरक्षण गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन 	<ul style="list-style-type: none"> भीमेश्वर नगरपालिकाको सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदा दर्शाउने चित्र नक्सा, सांस्कृतिक तथा धार्मिक सम्पदाको संरक्षणका उपायहरूको अभिनयात्मक नाटकको स्क्रिप्ट, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने खेल, अभिनय प्रस्तुति, छलफल, प्रश्नोत्तर, परियोजना कार्य, स्वतन्त्र लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा देखाएको तत्परता, अभिनयमा दर्शाएको जिवन्तता, परियोजना कार्यको प्रतिवेदन प्रस्तुति, व्यवहार अवलोकन 	५	६
७	नगरभित्रका समुदायप्रति समभावको व्यवहार प्रदर्शन गर्न र स्थानीय सिप, कला, संस्कृति र प्रविधिको सम्मान गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> नगरभित्रका समुदाय प्रति समानभावको व्यवहार प्रदर्शन गर्ने स्थानीय सिप, कला, संस्कृतिको पहिचान गर्ने स्थानीय प्रविधिको पहिचान र सम्मान गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> समानभावको व्यवहार प्रदर्शनमा आधारित संवाद, नाटकको स्क्रिप्ट, स्थानीय सिप, कला र संस्कृतिमा आधारित पाठपत्र, चित्र, चार्ट, स्थानीय प्रविधिहरूको सूची, यसको महत्त्व उल्लिखित विवरण 	<ul style="list-style-type: none"> अभिनय प्रस्तुति, चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, स्वतन्त्र लेखन र प्रस्तुति, समूहकार्य परियोजना कार्य, स्वतन्त्र लेखन र प्रस्तुति 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा देखाएको तत्परता, अभिनयमा दर्शाएको जिवन्तता, परियोजना अवलोकन 	५	६
८	नगरपालिकाको मौलिकता झल्काउने ऐतिहासिक विशेष क्षेत्रको व्यवस्थापन र संवर्द्धनको बारे वर्णन गर्न र नगरभित्रको बहुआयामिक विविधताको सम्मान गर्ने	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाको मौलिकता झल्काउने ऐतिहासिक क्षेत्रको पहिचान गर्ने नगरपालिकामा रहेका विशेष क्षेत्रको पहिचान गरी सोको व्यवस्थापन र संवर्द्धनको बारे वर्णन गर्ने नगरभित्रको बहुआयामिक विविधताहरूको वर्णन गर्न र तीनको सम्मान गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाको मौलिकता झल्काउने ऐतिहासिक क्षेत्रको परिचयात्मक तथा चित्रात्मक विवरण, नगरपालिकामा रहेका विशेष क्षेत्रको परिचय, व्यवस्थापन र संवर्द्धनका उपाय उल्लिखित पाठपत्र, बहुआयामिक विविधताहरूको सम्मान, समानभावको व्यवहार प्रदर्शनमा आधारित संवाद/ नाटकको स्क्रिप्ट, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, भूमिका अभिनय प्रस्तुति, छलफल, प्रश्नोत्तर, समूह कार्य, परियोजना कार्य, स्वतन्त्र लेखन र प्रस्तुति 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा देखाएको तत्परता, अभिनयमा दर्शाएको जिवन्तता, परियोजना अवलोकन 	५	६

क्षेत्र ३ : स्थानीय चाडपर्वहरूको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
१	आफ्नो घर तथा गाउँ, समुदायमा मनाइने चाडपर्वको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो घर तथा गाउँ समुदायमा मनाइने चाडपर्वको नाम भन्न चाडपर्वको नाम पढ्न 	<ul style="list-style-type: none"> चाडपर्वको शब्दपत्ती चाडपर्वका अवस्था जनाउने तस्वीर/चित्र कार्ड 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडी खोज्ने खेल, 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तरको प्रतिक्रिया तथा क्रियाकलापको अवस्थामा बालबालिकाले खेलेका सक्रिय भूमिका तथा सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरणको अध्ययन 	८	९
२	आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने जातजातिहरूले मनाउने चाडपर्वहरूको नाम र मनाइने तरिका बताउन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो समुदायमा बसोबास गर्ने जातजातिहरूले मनाउने चाडपर्वहरूको नाम बताउन चाडपर्व मनाइने तरिका बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> चाडपर्वको शब्दपत्ती चाडपर्वका अवस्था जनाउने तस्वीर/चित्र कार्ड, मुख्य चाडपर्व मनाउने तरिकाको पाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडी खोज्नेखेल, अभिनय, 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तरको प्रतिक्रिया तथा क्रियाकलापको अवस्थामा बालबालिकाले खेलेका सक्रिय भूमिका तथा सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरणको अध्ययन 	८	९
३	नगरपालिका क्षेत्र भित्र मनाइने चाडपर्वहरूको सूची तयार पार्न	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिका क्षेत्रभित्र मनाइने चाडपर्वहरूको सूची तयार पार्न मुख्य चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय चाडपर्वहरूको सूची, मुख्य चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरूको नमुना भएको पाठपत्र, स्थानीय चाडपर्वहरू भल्कने तस्वीरहरू 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडी खोज्ने खेल, अभिनय, समूह कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तरको प्रतिक्रिया तथा क्रियाकलापको अवस्थामा बालबालिकाले खेलेका सक्रिय भूमिका तथा सहभागिताको अवलोकन तथा अभिलेखीकरणको अध्ययन 	८	९
४	नगरभित्र विभिन्न जातजातिबाट मनाइने मुख्य चाडपर्व मनाउने समय बताउन	<ul style="list-style-type: none"> नगर भित्र विभिन्न जातजातिबाट मनाइने मुख्यमुख्य चाडपर्वहरूको सूची तयार पार्न मनाइने तरिका र मनाउने समय बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> नगर भित्र विभिन्न जातजातिबाट मनाइने चाडपर्वहरूको सूची, मुख्य चाडपर्वहरू मनाउने तौरतरिका तथा गरिने क्रियाकलापहरूको विवरण भएको पाठपत्र तस्वीरहरू 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, हाउभाउ सहित अभिनय, समूहकार्य, स्वतन्त्र लेखन, 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तरको प्रतिक्रिया तथा क्रियाकलापको अवस्थामा बालबालिकाले खेलेका सक्रिय भूमिका तथा सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरणको अध्ययन 	८	८
५	नगरपालिकाभित्र मनाइने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरूको वर्णन गर्न	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाभित्र मनाइने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरूको वर्णन गर्न चाडपर्वको नाम भन्न चाडपर्वको नाम लेख्न 	<ul style="list-style-type: none"> चाडपर्वहरूका चित्र, चार्ट नगरपालिकाभित्र मनाइने प्रमुख चाडपर्वहरूमा गरिने क्रियाकलापहरू उल्लिखित पाठपत्र, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडी खोज्ने खेल, हाउभाउ सहित अभिनय, सोधखोज, समूहकार्य, 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तरको प्रतिक्रिया तथा क्रियाकलापको अवस्थामा बालबालिकाले खेलेका सक्रिय भूमिका तथा सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरणको अध्ययन 	४	६

६	नगरभित्र विभिन्न समुदायहरूले मनाउने चाडपर्वहरूको तुलनात्मक वर्णन गर्न र त्यस्ता चाडपर्वहरूमा उत्साहित भई सरिक हुन	<ul style="list-style-type: none"> ● नगरभित्र विभिन्न समुदायहरूले मनाउने चाडपर्वहरूको तुलनात्मक वर्णन गर्न ● मुख्य चाडपर्वहरूको महत्त्व बताउन ● त्यस्ता चाडपर्वहरूमा उत्साहित भई सरिक हुन 	<ul style="list-style-type: none"> ● चाडपर्वहरूका चित्र, चार्ट नगरपालिकाभित्र विभिन्न समुदायले मनाइने चाडपर्वहरूको तुलनात्मक प्रस्तुति चार्ट, ● मुख्य चाडपर्वहरूको महत्त्व सम्बन्धी बुँदाहरू, ● नमुना चाडपर्वमा आधारित लघु नाटक/ संवादको स्क्रिप्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ● चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, ● अभिनय, समूहकार्य, ● परियोजना कार्य, ● सोधखोज, स्वतन्त्र लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> ● प्रश्नोत्तरको प्रतिक्रिया तथा क्रियाकलापको अवस्थामा बालबालिकाले खेलेका सक्रिय भूमिका ● सहभागिताको अवलोकन तथा अभिलेखीकरणको अध्ययन 	४	६
७	स्थानीय चाडपर्वका असल अभ्यासहरू तथा कार्य प्रक्रियाहरूको वर्णन गर्न	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय चाडपर्वका राम्रा अभ्यासहरू बताउन ● कार्यप्रक्रियाहरूको वर्णन गर्न ● राम्रा अभ्यासको सकारात्मक प्रभाव बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापहरूको विवरण, ● राम्रा अभ्यासहरूको सूची, ● चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापमा आधारित संवाद/ लघु नाटकको स्क्रिप्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ● समूह छलफल, प्रश्नोत्तर, अभिनय, समूहकार्य, ● सोधखोज, ● परियोजनाकार्य, ● स्वतन्त्र लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> ● प्रश्नोत्तरको प्रतिक्रिया तथा क्रियाकलापको अवस्थामा बालबालिकाले खेलेका सक्रिय भूमिका तथा सहभागिताको अवलोकन ● अभिलेखीकरणको अध्ययन 	४	६
८	स्थानीय चाडपर्वहरूको खोज, संरक्षण र संवर्द्धन गर्न	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय चाडपर्वहरूको पहिचान गर्न ● स्थानीय चाडपर्वहरूको संरक्षण र संवर्द्धनका उपायहरू बताउन ● स्थानीय चाडपर्वहरूको संरक्षण र संवर्द्धन गर्न सचेतता कार्यक्रम सञ्चालन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय चाडपर्वमा गरिने क्रियाकलापहरूको विवरण, ● राम्रा अभ्यासहरूको सूचि, ● चाडपर्वहरूको संरक्षण र संवर्द्धनका लागि सचेतना फैलाउने विषयवस्तुमा आधारित संवाद/ लघु नाटकको स्क्रिप्ट, सूचना, पम्प्लेट 	<ul style="list-style-type: none"> ● समूह छलफल, ● प्रश्नोत्तर, ● अभिनय, ● समूहकार्य, सोध खोज, ● परियोजनाकार्य, ● स्वतन्त्र लेखन, 	<ul style="list-style-type: none"> ● प्रश्नोत्तरको प्रतिक्रिया तथा क्रियाकलापको अवस्थामा बालबालिकाले खेलेका सक्रिय भूमिका तथा सहभागिताको अवलोकन ● अभिलेखीकरणको अध्ययन 	४	६

क्षेत्र ४ : स्थानीय पर्यटकीय स्थलको पहिचान, संरक्षण र संवर्द्धन

कक्षा	विशिष्टउद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
१	आफू बसेको वडामा भएका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> आफू बसेको वडामा भएका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम भन्न यस्ता पर्यटकीय स्थलहरूको नाम लेख्न पर्यटकीय स्थलहरूको परिचय दिन 	<ul style="list-style-type: none"> पर्यटकीय स्थलहरूको नाम चित्रका कार्डहरू, चित्र नक्सा पोस्टर सामाजिक नक्शा 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र प्रदर्शन, चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, शब्दपत्ती पर्यटकीय स्थलको चित्रबीचको सम्बन्ध अध्ययन तथा जोडा मिलाउने खेल, चित्र लेखन सामाजिक नक्शा को प्रस्तुति 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	१०	७
२	वडाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको सूचीकरण गर्न	<ul style="list-style-type: none"> वडाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम बताउन र सूचीकरण गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> पर्यटकीय स्थलहरूको नाम तथा चित्रका कार्डहरू, चित्र नक्सा , पर्यटकीय स्थलहरूको सूची 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र प्रदर्शन, चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडा मिलाउने खेल, चित्र लेखन, नक्सा अध्ययन 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	१०	७
३	वडाभित्रका पर्यटकीय गतिविधिहरू बताउन	<ul style="list-style-type: none"> वडाभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको नाम बताउन यस्ता पर्यटकीय स्थलहरूमा सञ्चालन गरिने गतिविधिहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> पर्यटकीय स्थलहरूको नाम चित्रका कार्डहरू, चित्र नक्सा , पर्यटकीय स्थलहरूमा हुने गरेका गतिविधिको चित्र तथा विवरणको सूची 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र प्रदर्शन, चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडा मिलाउने खेल, चित्र लेखन, नक्सा अध्ययन 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	१०	७
४	छिमेकी वडाहरूमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गर्न र पर्यटकीय स्थलहरूको सरसफाइमा सहभागी हुन	<ul style="list-style-type: none"> छिमेकी वडाहरूमा रहेका पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गर्न पर्यटकीय स्थलहरूको सरसफाइमा सजग हुन र सरसफाइ कार्यमा उत्साहित भइ सहभागी हुन सरसफाइको महत्त्व बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> पर्यटकीय स्थलहरूको नाम तथा चित्रका कार्डहरू, चित्र नक्सा , पर्यटकीय स्थलहरूमा हुने गरेका गतिविधि तथा वातावरणको चित्र तथा विवरणको सूची, पर्यटकीय स्थलहरूको सरसफाइ सम्बन्धी लघुनाटकको स्क्रिप्ट, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र प्रदर्शन, चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडा मिलाउने खेल, चित्र लेखन, नक्सा अध्ययन, अभिनय, मन पर्ने / मन नपर्ने खेल 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	५	५

५	नगरभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गर्न र पर्यटकहरूसँग शिष्टाचार संवाद गर्न	<ul style="list-style-type: none"> नगरभित्रका पर्यटकीय स्थलहरूको पहिचान गर्न पर्यटकहरूसँग शिष्टाचार संवाद गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> पर्यटकीय स्थलहरूको नाम तथा चित्रका कार्डहरू, चित्र नक्सा , पर्यटकहरूसँग शिष्टाचार संवादमा आधारित लघुनाटक वा संवादको स्क्रिप्ट, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र प्रदर्शन, चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडा मिलाउने खेल, चित्र लेखन, नक्सा अध्ययन, अभिनय, मन पर्ने/मन नपर्ने खेल 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया), बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	६	५
६	नगरभित्र पर्यटकको आकर्षण बढाउन, पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षण एवम् सुधार गर्न सक्रिय सहभागिता जनाउन	<ul style="list-style-type: none"> नगरभित्र पर्यटकको आकर्षण बढाउने उपाय बताउन पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षण एवम् सुधारमा सचेतना जगाउन र यस कार्यमा सक्रिय सहभागिता जनाउन 	<ul style="list-style-type: none"> पर्यटकीय स्थलहरूको आकर्षण बढाउने उपायहरूका बुँदाहरू, पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षण एवम् सुधार सम्बन्धमा सचेतना जगाउन सहयोगी लघुनाटक वा संवादको स्क्रिप्ट, पोस्टर, पम्प्लेट 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र प्रदर्शन, चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडा मिलाउने खेल, चित्र लेखन, नक्सा अध्ययन, भूमिका अभिनय, स्वतन्त्र लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	६	५
७	नगरभित्रका पर्यटकीय स्थलको प्रचार प्रसार र प्रवर्द्धन गर्ने कार्यमा सहभागी हुन	<ul style="list-style-type: none"> नगरभित्रका पर्यटकीय स्थलको प्रचार प्रसार र प्रवर्द्धन गर्ने कार्यमा सहभागी हुन 	<ul style="list-style-type: none"> पर्यटकीय स्थलहरूको आकर्षण बढाउने तथा यसको महत्त्व उजागर गरी प्रचार प्रसारका उपायहरूसम्बन्धी बुँदाहरू, पर्यटकीय स्थलहरूको संरक्षण एवम् सुधार सम्बन्धमा सचेतना जगाउन तथा प्रसार र प्रवर्द्धनमा सहयोगी लघुनाटक वा संवादको स्क्रिप्ट, पोस्टर, पम्प्लेट 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र प्रदर्शन, चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडा मिलाउने खेल, चित्र लेखन, नक्सा अध्ययन, भूमिका अभिनय, स्वतन्त्र लेखन, स्थलगत भ्रमण, परियोजना कार्य तथा प्रतिवेदन प्रस्तुति 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	६	५
८	पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक आधारभूत सिप तथा व्यवस्थापकीय कार्यहरूको सूचीकरण गर्न , व्यवसायलाई संरक्षण र संवर्द्धन गर्न	<ul style="list-style-type: none"> पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक आधारभूत सिपहरू बताउन पर्यटनका व्यवस्थापकीय कार्यहरूको सूचीकरण गर्न र व्यावसायलाई संरक्षण र संवर्द्धनमा सकारात्मक भई अग्रसरता देखाउन 	<ul style="list-style-type: none"> पर्यटन व्यवसायका लागि आवश्यक आधारभूत सिपहरूको सूची, पर्यटनका व्यवस्थापकीय कार्यहरूको सूची, पर्यटन व्यवसायलाई संरक्षण एवम् प्रवर्द्धनमा सकारात्मक भावना विकासमा सहयोगी लघुनाटक वा संवादको स्क्रिप्ट, पोस्टर, पम्प्लेट 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र प्रदर्शन, चित्र छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडा मिलाउने खेल, चित्र लेखन, नक्सा अध्ययन, भूमिका अभिनय, स्वतन्त्र लेखन, स्थलगत भ्रमण, परियोजना कार्य , प्रतिवेदन प्रस्तुति 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	६	५

क्षेत्र ५ : स्थानीय कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय सम्बन्धी अवधारणा सहित ज्ञान र सिपको पहिचान र व्यवहारमा प्रयोग

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
१	आफ्नो घरमा उत्पादित तरकारी तथा फलफूलको नाम र घरपालुवा जनावरको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो घरमा उत्पादित तरकारी तथा फलफूलको नाम बताउन घरपालुवा जनावरको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाको घर तथा समुदायमा उत्पादनहुने तरकारी तथा फलफूलहरूको नमुना सङ्कलन, चित्र चार्ट, घरपालुवा जनावरहरूको नाममा आधारित शब्दपत्ती तथा चित्रपत्ती 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडी मिलाउने खेल, प्रश्नोत्तर, समूह कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया ,बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	८	६
२	आफ्नो समुदायमा उपलब्ध तरकारी, फलफूल, खाद्यान्न बालीको सूची तयार पार्न र ताजा तरकारीको फाइदा बताउन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो समुदायमा उपलब्ध तरकारी, फलफूल, खाद्यान्न बालीको सूची तयार पार्न ताजा तरकारीको फाइदाबताउन 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाको घर तथा समुदायमा उत्पादनहुने तरकारी तथा फलफूलहरूको नमुना सङ्कलन, चित्र चार्ट, ताजा तरकारीका फाइदाका बुँदाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडी मिलाउने खेल, प्रश्नोत्तर, समूह कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	८	६
३	स्थानीय र अन्य जातका फलफूल, तरकारी, खाद्यान्नको सुरक्षाका उपाय बताउन	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय र अन्य जातका फलफूल, तरकारी, खाद्यान्नका विरुवा चिन्त यिनीहरूको सुरक्षाका उपायहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाको घर तथा समुदायमा उत्पादन हुने तरकारी,फलफूलहरू तथा खाद्यान्नको नमुना सङ्कलन, चित्र चार्ट, शब्दपत्ती तथा चित्रपत्ती, संरक्षणका उपायहरूको सूचि 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडी मिलाउने खेल, प्रश्नोत्तर, समूह कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	८	६
४	तरकारी र फलफूलका बेर्ना उमाने,साने,रोगबाट जोगाउने र सुरक्षित भण्डारण गर्ने तरिका बताउन	<ul style="list-style-type: none"> तरकारी र फलफूलका बेर्ना उमाने,साने,रोगबाट जोगाउने सुरक्षित भण्डारण गर्ने तरिका बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाको घर तथा समुदायमा उत्पादन हुने तरकारी तथा फलफूलहरूको नमुना सङ्कलन, चित्र चार्ट,,बेर्ना उमाने, साने तथा रोगबाट जोगाउने भण्डारण गर्ने तरिकाका सूची 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडी मिलाउने खेल, प्रश्नोत्तर, समूह कार्य, स्थलगत भ्रमण, सोध खोज 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	४	७
५	स्थानीय औषधिको उपयोगबाट हिउँदे,वर्षे तथा बेमौसमी तरकारी र फलफूलमा लाग्ने रोग र नियन्त्रणको उपाय बताउन	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय औषधि तयार पार्ने तरिका बताउन यसको उपयोगबाट हिउँदे,वर्षे तथा बेमौसमी तरकारी फलफूलमा लाग्ने रोग र हानिकारक कीट नियन्त्रणको उपाय बताउन । 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय औषधि तयार पार्ने तरिका तथा उपयोगका बुँदाहरू, चित्र चार्ट, हानीकारक कीट तथा रोगहरूमा आधारित शब्दपत्ती तथा चित्रपत्ती, कीट तथा रोग नियन्त्रण औषधिको 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडी मिलाउने खेल, प्रश्नोत्तर, समूह कार्य, स्थलगत भ्रमण, प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	४	८

			नमुना निर्माणका लागि आवश्यक स्थानीय वस्तुहरूको सङ्कलन	कार्य,सोधखोज			
६	स्थानीय स्तरमा किवी तथा आलु खेती गर्न अनुकूल वातावरण तथा खेती गर्ने तरिका बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय स्तरमा किवी तथा आलु खेतीको लागि आवश्यक पर्ने माटो तथा अन्य वातावरणको वर्णन गर्न ● खेतीगर्ने तरिका बताउन ● किवी तथा आलु खेती गर्ने सिप विकास गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ● किवी तथा आलु खेतीका चित्र,चार्ट तथा तस्वीरहरू, ● किवी लगायतका फल तथा त्यसका विरुवाको वास्तविक/तस्वीर, ● खेतीका लागि आवश्यक औजार तथा उपकरणहरू, विउ, विरुवाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ● चित्र छलफल, जोडी प्रश्नोत्तर, ● समूह कार्य, स्थलगत भ्रमण, प्रयोगात्मक कार्य, ● परियोजना कार्य, सोधखोज 	<ul style="list-style-type: none"> ● क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, ● प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, ● बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	४	६
७	स्थानीय स्तरमा पशुपन्छी तथा मत्स्यपालनको सम्भावना उजागर गर्न	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय स्तरमा पशुपालन,पन्छीपालन र मत्स्यपालनको महत्त्व बताउन ● यस्ता पशु ,पन्छी तथा माछा पालनको सम्भाव्यता वर्णन गर्न व्यवसायीकरणका उपायहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्थानीय स्तरमा गरिने पशुपालन,पन्छीपालन र मत्स्यपालनको महत्त्व,संभाव्यता, ● व्यवसायीकरणका उपायसम्बन्धी पाठपत्रहरू, ● स्थानीय स्तरमा पालन गरिएका केही नमुना स्थानहरूको चित्र चार्ट, 	<ul style="list-style-type: none"> ● चित्र छलफल, जोडी प्रश्नोत्तर, ● समूह कार्य, ● स्थलगत भ्रमण, ● प्रयोगात्मक कार्य, ● परियोजना कार्य, सोधखोज, ● स्वतन्त्र लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> ● क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, ● प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, ● बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	४	६
८	कृषि व्यवसायका लागि लगानीका स्रोतहरू पहिचान तथा कृषि बजारीकरणको उपायहरूको सूची तयार पार्न	<ul style="list-style-type: none"> ● कृषि व्यवसायका लागि लगानीका स्रोतहरू पहिचान गर्न ● कृषि बजारीकरणका उपायहरूको सूची तयार पार्न 	<ul style="list-style-type: none"> ● कृषि व्यवसायका लागि लगानीका स्रोतहरूमा आधारित पाठपत्र, ● कृषि बजारीकरणका उपायहरूको सूची, 	<ul style="list-style-type: none"> ● समूह छलफल, प्रश्नोत्तर, ● समूह कार्य, ● स्थलगत भ्रमण, ● प्रयोगात्मक कार्य ● , परियोजना कार्य, ● सोधखोज,स्वतन्त्र लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> ● क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, ● प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, ● बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	४	६

क्षेत्र ६ : स्थानीय पेसा,व्यवसाय र प्रविधिको पहिचान , महत्त्व एवम् संरक्षण र संबर्द्धन

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य /सिकाइउपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरणप्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
१	आफ्नो समुदायमा अपनाइएका पेसाहरूको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो घरका सदस्यहरूले गर्ने काम बताउन आफ्नो समुदायमा अपनाइएका पेसाहरूको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> विद्यार्थीहरूका परिवारका सदस्यहरूको नाम उल्लेख भएका शब्दपत्ती, समुदायमा अपनाउने गरेका पेसाहरूको नामको शब्दपत्ती,फोटो चित्रपत्ती 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने खेल , समूहकार्य, प्रदर्शन, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	८	७
२	स्थानीय स्तरमा उपलब्ध प्रविधिको नाम बताउन र तिनबाट उत्पादन हुने वस्तुहरूको सूची बनाउन	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीयस्तरमा उपलब्ध प्रविधिको नाम भन्न तिनबाट उत्पादनहुने वस्तुहरूको सूची बनाउन 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय प्रविधिका नाम र तिनबाट उत्पादन हुने सामग्रीका नाम उल्लिखित शब्दपत्तीहरू , चित्रपत्ती 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने खेल, समूहकार्य, प्रदर्शन, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	८	७
३	स्थानीय व्यवसाय तथा प्रविधिको पहिचान गर्न	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय व्यवसाय तथा प्रविधिको पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय व्यवसाय र प्रविधिका नाम र तिनबाट उत्पादन हुने सामग्रीका नाम उल्लिखित शब्दपत्ती, चित्रपत्ती 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने खेल, समूहकार्य, प्रदर्शन, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	८	७
४	स्थानीय प्रविधिबाट उत्पादित वस्तुहरूको सूचीतयार पार्न	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय प्रविधिहरूको वर्णन गर्न र यिनबाट उत्पादित वस्तुहरूको सूची तयार पार्न 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय व्यवसाय र प्रविधिका नाम र तिनबाट उत्पादन हुने सामग्रीका नाम उल्लिखित शब्दपत्ती ,चित्रपत्ती, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने खेल, समूहकार्य, प्रदर्शन, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	४	५
५	स्थानीय स्तरमा उपलब्ध सामग्रीको प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरूको सूची बनाउन	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय स्तरमा उपलब्ध सामग्रीको प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरूको सूचीबनाउन यिनबाट हुने फाइदा वर्णन गर्न । 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय स्तरमा उपलब्ध सामग्री प्रयोग गरी सञ्चालनमा आएका उद्योगहरूको नाम उल्लिखित शब्दपत्ती, यिनबाट हुने फाइदाहरूको बुँदागत टिपोट 	<ul style="list-style-type: none"> समूह छलफल, प्रश्नोत्तर, समूह कार्य, स्थलगत भ्रमण, प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्य, सोधखोज, स्वतन्त्र लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	४	५

६	आफ्नो परिवेशमा सञ्चालनमा रहेको परम्परागत उद्योगको प्रवर्द्धनमा स्थानीय सरकारको भूमिका बताउन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो परिवेशमा सञ्चालनमा रहेका उद्योगको प्रवर्द्धनमा स्थानीय सरकारको भूमिका बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो क्षेत्रभित्र सञ्चालनमा रहेका उद्योगको प्रवर्द्धनका उपायहरू तथा त्यस कार्यमा स्थानीय सरकारको भूमिका सम्बन्धी बुँदाहरू उल्लिखितपाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> समूह छलफल, प्रश्नोत्तर, समूह कार्य, स्थलगत भ्रमण, प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्य, सोधखोज, स्वतन्त्र लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	४	५
७	कृषि र पर्यटनमा आधारित उद्योगले जनजीवनमा पारेको प्रभाव बताउन	<ul style="list-style-type: none"> कृषि र पर्यटनमा आधारित उद्योगले जनजीवनमा पारेको प्रभाव बताउन कृषिबाट हुने आमदानी पर्यटनबाट हुने आमदानी 	<ul style="list-style-type: none"> कृषि र पर्यटनमा आधारित उद्योगहरूको सूची, यसबाट जनजीवनमा पारेको प्रभाव सम्बन्धी बुँदाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> समूह छलफल, प्रश्नोत्तर, समूह कार्य, स्थलगत भ्रमण, प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्य, सोधखोज, स्वतन्त्र लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	४	५
८	स्थानीय तहको आर्थिक विकासमा उपलब्ध व्यवसाय र प्रविधिले पारेको प्रभावहरूको विश्लेषण गर्न	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहको आर्थिक विकासमा उपलब्ध व्यवसाय र प्रविधिले पारेको प्रभावहरूको विश्लेषण गर्न फाइदा बेफाइदा बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय तहको आर्थिक विकासमा उपलब्ध व्यवसाय र प्रविधिले पारेको प्रभावमा आधारित पाठपत्र, यसबाट स्थानीय स्तरको आर्थिक विकासमा खेलेको भूमिका सम्बन्धी बुँदाहरू, 	<ul style="list-style-type: none"> समूह छलफल, प्रश्नोत्तर, समूह कार्य, स्थलगत भ्रमण, प्रयोगात्मक कार्य, परियोजना कार्य, सोधखोज, स्वतन्त्र लेखन 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	४	५

क्षेत्र ७ : स्थानीय प्राकृतिक सम्पदा, विपत् ,वातावरण तथा वन्यजन्तुको पहिचान, प्रयोग र संरक्षण

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
१	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाहरू, जङ्गली जनावरहरू पहिचान गर्न	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवाहरू चिन्न र नाम बताउन स्थानीय क्षेत्रका जङ्गली जनावरहरू पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरू बसोबास गर्ने क्षेत्र आसपासका बाटो तथा जङ्गलमा पाइने बोट विरुवाहरू तथा जङ्गली जनावरहरूको सूची, शब्दपत्ती तथा चित्रपत्ती, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रदर्शन, जनवारहरूमा आधारित, हाउभाउ/अभिनय, जोडी खोज्ने खेल, वर्गीकरण गर्ने 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तरमा विद्यार्थीको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया,सिकाइ तथा सञ्चालन गरिने विभिन्न क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरण 	७	७

				क्रियाकलाप,			
२	स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरूको नाम बताउन र पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीहरूको नाम बताउन आफ्नो समुदायमा रहेका पानीका स्रोतहरूको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरू बसोबास गर्ने क्षेत्र आसपासका बाटो तथा जङ्गलमा पाइने बोट विरुवाहरू तथा जङ्गली जनावरहरूको सूची, शब्दपत्ती तथा चित्रपत्ती, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रदर्शन, जनवारहरूमा आधारित, हाउभाउ/ अभिनय, जोडी खोज्ने खेल, वर्गीकरण गर्ने क्रियाकलाप, 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तरमा विद्यार्थीको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सिकाइ तथा सञ्चालन गरिने विभिन्न क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरण 	७	७
३	१. स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवा, जडिबुटी, चरा तथा महत्त्वपूर्ण वन्यजन्तुहरूको सूची बनाई प्रस्तुत गर्न २. स्थानीय जलस्रोतको पहिचान गरी तिनको उपयोगिता बताउन	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवा, जडिबुटी, चरा तथा महत्त्वपूर्ण वन्यजन्तुहरूको सूची स्थानीय जलस्रोतको पहिचान गरी तिनको उपयोगिता 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवा, जडिबुटी, चरा तथा महत्त्वपूर्ण वन्यजन्तुको सूची, शब्दपत्ती, चित्रपत्ती, स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जलस्रोत सम्बन्धी विवरण, वनका प्रकारको शब्दपत्ती, स्थानीय क्षेत्रको सम्पदा जोगाउन समुदायले खेल्ने भूमिकाको पाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रदर्शन, जोडी खोज्ने खेल, समूह छलफल, 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तरमा विद्यार्थीको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया सिकाइ तथा सञ्चालन गरिने विभिन्न क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरण 	७	७
४	१. व्यवस्थापनका आधारमा स्थानीय वनहरूको प्रकार बताउन तथा स्थानीय जडिबुटी र जलस्रोतको घरायसी प्रयोग बताउन २. नगरपालिका तथा वरपर पाइने वन्यजन्तुहरू तथा तिनको संरक्षणका उपायहरू बताउन	<ul style="list-style-type: none"> व्यवस्थापनका आधारमा स्थानीय वनहरूको प्रकार बताउन स्थानीय जडिबुटी र जलस्रोतको घरायसी प्रयोग बताउन नगरपालिका तथा वरपर पाइने वन्यजन्तुहरू तथा तिनको संरक्षणका उपायहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा पाइने बोटविरुवा, जडिबुटी, चरा तथा महत्त्वपूर्ण वन्यजन्तुको सूची, शब्दपत्ती चित्रपत्ती, स्थानीय क्षेत्रमा पाइने जलस्रोत सम्बन्धी विवरण, वनका प्रकारको शब्दपत्ती, स्थानीय क्षेत्रको सम्पदा जोगाउन समुदायले खेल्ने भूमिकाको पाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रदर्शन, जोडी खोज्ने खेल, समूह छलफल, 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तरमा विद्यार्थीको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया सिकाइ तथा सञ्चालन गरिने विभिन्न क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरणको अध्ययन 	४	५
५	१. स्थानीय वन क्षेत्रमा पाइने जडिबुटी प्रयोगका तरिका तथा संरक्षणका उपायहरू बताउन २. स्थानीय क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको उपयोगको अवस्था वर्णन गर्न	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय वन क्षेत्रमा पाइने जडिबुटीको प्रयोगका तरिका तथा संरक्षणका उपायहरू बताउन स्थानीय क्षेत्रमा भएका जलस्रोतको उपयोगको अवस्था वर्णन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा पाइने महत्त्वपूर्ण जडिबुटीहरूको नाम तथा प्रयोगमा आधारित सूची, चित्रपत्ती, शब्दपत्ती, प्राकृतिक स्रोत तथा बैकल्पिक उर्जा तथा उर्जा सङ्कट सम्बन्धी पाठपत्रहरू, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रदर्शन, खोज, समूह छलफल, संवाद, प्रयोग अभ्यास, क्षेत्र भ्रमण, 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तरमा विद्यार्थीको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सिकाइ तथा सञ्चालन गरिने विभिन्न क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन अभिलेखीकरण 	४	५
६	१. स्थानीय क्षेत्रमा रहेका प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिट्टी, म्याग्नेसाइट) पाइने ठाउँको सूची बनाउन	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा रहेका प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिट्टी, म्याग्नेसाइट) पाइने ठाउँको सूची बनाउन यस्ता वस्तुहरूको वातावरणीय 	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय क्षेत्रमा पाइने महत्त्वपूर्ण जडिबुटीहरूको नाम तथा प्रयोगमा आधारित सूची, चित्रपत्ती, शब्दपत्ती, प्राकृतिक स्रोत सही उपयोग सम्बन्धी पाठपत्रहरू, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, प्रदर्शन, खोज, समूह छलफल, संवाद, प्रयोग अभ्यास, 	<ul style="list-style-type: none"> प्रश्नोत्तरमा विद्यार्थीको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सिकाइ तथा सञ्चालन गरिने विभिन्न क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन 	४	५

	२. स्थानीयस्तरमा हुने गरेका विपत्का क्षेत्रहरूको पहिचान गर्न ३. विपत् न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन र लेख्न	अनुकुलन सहितको उपयोगका उपायहरू बताउन • स्थानीयस्तरमा हुने गरेका विपत्का क्षेत्रहरूको पहिचान गर्न • विपत् न्यूनीकरणका उपायहरू बताउन र लेख्न	• विपत्सम्बन्धी चित्रहरू, श्रव्यदृश्य सामाग्रीहरू	• क्षेत्र भ्रमण,	• अभिलेखीकरण • प्रतिवेदन		
७	१. स्थानीय वनमा पाइने जडिबुटीको महत्त्वपूर्ण भाग र प्रशोधन प्रक्रिया पहिचान गर्न २. जनावर र मानव बीचको अन्तरसम्बन्ध, उत्पन्न समस्या र समाधानका उपायहरू बताउन ३. स्थानीयस्तरमा हुन जाने विपत् व्यवस्थापनको तरिका बताउन र सहयोग गर्न	• स्थानीय वनमा पाइने जडिबुटीको महत्त्वपूर्ण भाग र प्रशोधन प्रक्रिया पहिचान गर्न • जनावर र मानवबीचको अन्तरसम्बन्ध, उत्पन्न समस्या र समाधानका उपायहरू बताउन • स्थानीयस्तरमा हुन जाने विपत् व्यवस्थापनको तरिका बताउन र सहयोग गर्न	• वनस्पतिको प्रयोगसम्बन्धी परम्परागत ज्ञान, महत्त्व तथा हस्तान्तरणमा आधारित पाठपत्र, • स्थानीय जडीबुटीहरूको नाम तथा प्रयोगमा आधारित सूची, चित्रपत्ती, शब्दपत्ती, प्राकृतिक स्रोत तथा बैकल्पिक उर्जा तथा उर्जा सङ्कट सम्बन्धी पाठपत्रहरू, जनावर र मानवबीचको अन्तर सम्बन्ध, उत्पन्न समस्या र समाधानका उपायहरूमा आधारित पाठपत्र, • स्थानीय जडिबुटीको प्रशोधन, प्रयोग एवम् संरक्षणमा आधारित पाठपत्र • विपत् व्यवस्थापनसम्बन्धी श्रव्यदृश्य सामाग्री	• प्रश्नोत्तर, चित्र छलफल, प्रदर्शन, खोज, समूह छलफल, संवाद, प्रयोग अभ्यास, क्षेत्र भ्रमण,	• प्रश्नोत्तरमा विद्यार्थीको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, • सिकाइ तथा सञ्चालन गरिने विभिन्न क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन • अभिलेखीकरण • प्रतिवेदन	४	५
८	१. नगरपालिका तथा आसपासका क्षेत्रमा पाइने महत्त्वपूर्ण जङ्गली जनावरहरूको परिचय र महत्त्व तथा संरक्षणका उपायहरू बताउन २. स्थानीय क्षेत्रमा पाइने प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा, माटो, बालुवा, गिट्टी, म्याग्नेसाइट) उपयोग र व्यवस्थापनका उपायहरू बताउन ३. भीमेश्वर नगरपालिका भित्र हुने गरेका विपत्का घटनाहरूको पहिचान गरि जोखिमको न्यूनीकरणका उपायहरूको पहिचान र अभ्यास गर्न	नगरपालिका तथा आसपासका क्षेत्रमा पाइने महत्त्वपूर्ण जङ्गली जनावरहरूको परिचय दिन र महत्त्व बताउन संरक्षणका उपायहरूको सूची तयार पार्न स्थानीय क्षेत्रमा पाइने प्राकृतिक वस्तुहरू (ढुङ्गा, माटो, बालुवा गिट्टी, म्याग्नेसाइट) उपयोग र व्यवस्थापनका उपायहरू बताउन भीमेश्वर नगरपालिका भित्र हुन जाने विपत्का घटनाहरूको पहिचान जोखिमको न्यूनीकरणका उपायहरूको पहिचान र अभ्यास गर्न	• नगरपालिका तथा आसपासका क्षेत्रमा पाइने जङ्गली जनावरहरूको परिचय, महत्त्व तथा संरक्षणका उपायहरूमा आधारित पाठपत्र, स्थानीय जडीबुटीहरूको नाम तथा प्रयोगमा आधारित सूची, चित्रपत्ती, शब्दपत्ती, जैविक विविधतामा आधारित पाठपत्र, • विपत् व्यवस्थापनसम्बन्धी श्रव्यदृश्य सामाग्री	• प्रश्नोत्तर, चित्र छलफल, प्रदर्शन, खोज, समूह छलफल, संवाद, प्रयोग, अभ्यास, • क्षेत्र भ्रमण,	• प्रश्नोत्तरमा विद्यार्थीको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, • सिकाइ तथा सञ्चालन गरिने विभिन्न क्रियाकलापमा सक्रिय सहभागिताको अवलोकन • अभिलेखीकरण • प्रतिवेदन	४	५

क्षेत्र ८ : शहरी विकास, वातावरण संरक्षण, सभ्य र स्वस्थ जीवन सम्बन्धी ज्ञान हासिल गरी त्यसको व्यवहारमा प्रयोग

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइउपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
१	गाउँ र शहरको पहिचान गर्न	<ul style="list-style-type: none"> गाउँ र शहरको पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> गाउँ र शहर भल्कने चित्र, गाउँ र शहरमा हुने मुख्यमुख्य विशेषताहरू उल्लिखित शब्दपत्तीहरू 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने क्रियाकलाप, समूहकार्य, मनपर्ने नपर्ने खेल, प्रदर्शन, प्रश्नोत्तर 	<ul style="list-style-type: none"> सरसफाइ व्यवस्थापनको प्रदर्शन गरे नगरेको अवलोकन, प्रश्नहरूको उत्तर वा विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य अभ्यासमा सक्रिय सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग 	५	७
२	आफू बस्ने कोठा तथा आफूना वरिपरि सरसफाइ राख्न, फोहोरका स्रोतहरूको पहिचान गर्न र शहरका मुख्यमुख्य पूर्वाधारको सूचीकरण गर्न	<ul style="list-style-type: none"> आफू बस्ने कोठा तथा आफूना वरिपरि सरसफाइ राख्न फोहोरका स्रोतहरूको पहिचान गर्न शहरका मुख्यमुख्य पूर्वाधारको सूचीकरण गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> सफा र फोहोरका अवस्था देखिने घर आँगन, कोठा जस्ता स्थानको तस्वीर, फोहोरका स्रोतहरूको सूची शहरका पूर्वाधार सम्बन्धी शब्दपत्ती 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने क्रियाकलाप, समूहकार्य, मनपर्ने नपर्ने खेल, प्रदर्शन, प्रश्नोत्तर 	<ul style="list-style-type: none"> सरसफाइ व्यवस्थापनको प्रदर्शन गरे नगरेको अवलोकन, प्रश्नहरूको उत्तर वा विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य अभ्यासमा सक्रिय सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग 	५	७
३	शहरका मुख्यमुख्य स्थानमा पालन गर्नुपर्ने नियमहरू बताउन पौष्टिक आहारको आवश्यकता र सन्तुलित भोजनको महत्त्व बताउन	<ul style="list-style-type: none"> शहरका मुख्यमुख्य स्थानमा पालन गर्नु पर्ने नियमहरू बताउन पौष्टिक आहारको आवश्यकता र सन्तुलित भोजनको महत्त्व बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> शहरका मुख्यमुख्य स्थानमा पालन गर्नुपर्ने ट्राफिक लगायतका नियम लेखिएका पाठपत्र वा कार्डहरू, सन्तुलित भोजन दर्शाउने चित्र चार्ट, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, जोडा मिलाउने क्रियाकलाप, समूहकार्य, मनपर्ने नपर्ने खेल, प्रदर्शन, प्रश्नोत्तर 	<ul style="list-style-type: none"> सरसफाइ व्यवस्थापनको प्रदर्शन गरे नगरेको अवलोकन, प्रश्नहरूको उत्तर वा विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य अभ्यासमा सक्रिय सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग, व्यवहार अवलोकन 	५	७
४	विकास र वातावरणको अन्तरसम्बन्ध बताउन ४.२. नगरपालिकाले सरसफाइ व्यवस्थापनमा गरेको कार्य बताउन	<ul style="list-style-type: none"> विकास र वातावरणको अन्तर सम्बन्ध बताउन नगरपालिकाले फोहोरमैला व्यवस्थापनमा गरेको कार्य बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> विकास र वातावरणको अन्तरसम्बन्ध उल्लिखित पाठपत्र, फोहोरमैला व्यवस्थापनका लागि नगरपालिकाले निर्वाह गरेको भूमिका लेखिएको चार्ट , 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र छलफल, समूहकार्य, मनपर्ने नपर्ने खेल, प्रदर्शन, प्रश्नोत्तर, नक्सा अध्ययन, 	<ul style="list-style-type: none"> सरसफाइ व्यवस्थापनको प्रदर्शन गरे नगरेको अवलोकन, प्रश्नहरूको उत्तर वा विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य अभ्यासमा सक्रिय सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग, व्यवहार अवलोकन 	४	५

५	फोहोरको वर्गीकरण गर्न ,प्रदूषणको परिचय र प्रकार,स्रोतहरू लेख्न	<ul style="list-style-type: none"> ● फोहोरको वर्गीकरण गर्न , ● प्रदूषणको परिचय र प्रकार,स्रोतहरू लेख्न 	<ul style="list-style-type: none"> ● फोहोर र तिनीहरूका वर्गीकरण लेखिएको पाठपत्र, ● प्रदूषण दर्शने चित्र चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ● चित्र छलफल, समूहकार्य ● ,मनपर्ने नपर्ने खेल,प्रदर्शन, प्रश्नोत्तर ● ,नक्सा अध्ययन, 	<ul style="list-style-type: none"> ● सरसफाइ व्यवस्थापनको प्रदर्शन गरे नगरेको अवलोकन, ● प्रश्नहरूको उत्तर वा विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, ● सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य अभ्यासमा सक्रिय सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग 	४	५
६	.नगरपालिकाले शहरी विकासमा निर्वाह गरेको भूमिका वर्णन गर्न	<ul style="list-style-type: none"> ● .नगरपालिकाले शहरी विकासमा निर्वाह गरेका भूमिका वर्णन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ● शहरी विकासमा नगरपालिकाले निर्वाह गरेको भूमिका लेखिएको चित्र,चार्ट 	<ul style="list-style-type: none"> ● चित्र छलफल, समूहकार्य, ● मनपर्ने नपर्ने खेल,प्रदर्शन, प्रश्नोत्तर,नक्सा अध्ययन, 	<ul style="list-style-type: none"> ● सरसफाइ व्यवस्थापनको प्रदर्शन गरे नगरेको अवलोकन, ● प्रश्नहरूको उत्तर वा विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य अभ्यासमा सक्रिय सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग 	४	५
७	सरसफाइ व्यवस्थापनमा नगरपालिकाले सञ्चालन गरेको कार्य वर्णन गर्न र फोहोरमैलाको पुनःप्रयोगबाट हुने फाइदाहरू बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ● सरसफाइ व्यवस्थापनमा नगरपालिकाले सञ्चालन गरेको कार्य वर्णन गर्न र ● फोहोरमैलाको पुनःप्रयोगबाट हुने फाइदाहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ● सरसफाइ व्यवस्थापनमा नगरपालिकाले सञ्चालन गरेको कामको सूची, ● फोहोरमैलाको पुनःप्रयोगबाट हुने फाइदाहरू उल्लिखित पाठपत्र, 	<ul style="list-style-type: none"> ● चित्र छलफल, समूहकार्य, ● मनपर्ने नपर्ने खेल, ● प्रदर्शन, प्रश्नोत्तर ● ,नक्सा अध्ययन, 	<ul style="list-style-type: none"> ● सरसफाइ व्यवस्थापनको प्रदर्शन गरे नगरेको अवलोकन , ● प्रश्नहरूको उत्तर वा विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, ● सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य 	४	५
८	८.१ शहरमा उपलब्ध स्वस्थकर वस्तु पहिचान तथा उपभोग गर्ने उपायहरू बताउन ८.२.सरसफाइ व्यवस्थापनमा नागरिकको दायित्व तथा भूमिका बताउन र सरसफाइ व्यवस्थापनमा सचेतना जागरण गर्न	<ul style="list-style-type: none"> ● शहरमा उपलब्ध स्वस्थकर वस्तु पहिचान गर्न ● स्वस्थकर वस्तुको छनोट गरी उपभोग गर्ने उपायहरू बताउन ● सरसफाइ व्यवस्थापनमा नागरिक दायित्व तथा भूमिका बताउन ● सरसफाइ व्यवस्थापनमा सचेतना जागरण गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ● शहरमा उपलब्ध वस्तुहरूको सूची, सरसफाइ व्यवस्थापनमा नागरिक दायित्व उल्लिखितपाठपत्र, ● सरसफाइ व्यवस्थापनमा सचेतना जगाउने सम्बन्धी नारा तथ सूचनाहरू 	<ul style="list-style-type: none"> ● चित्र छलफल, समूहकार्य, ● मनपर्ने नपर्ने खेल,प्रदर्शन, ● प्रश्नोत्तर,नक्सा अध्ययन, 	<ul style="list-style-type: none"> ● सरसफाइ व्यवस्थापनको प्रदर्शन गरे नगरेको अवलोकन, ● प्रश्नहरूको उत्तर वा विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, ● सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य अभ्यासमा सक्रिय ● सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग 	४	५

क्षेत्र ९ : सूचना प्रविधिको आवश्यकता, दैनिक जीवनमा प्रयोग र यसले पारेको प्रभाव

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य / सिकाइउपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
१	सूचना प्रविधिका साधनहरूको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> सूचना प्रविधिका साधनहरूको नाम बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> सूचना प्रविधिका साधनहरूको तस्वीर वा वास्तविक वस्तु, शब्दपत्ती 	<ul style="list-style-type: none"> चित्रतथा सामग्रीप्रदर्शन तथा छलफल, जोडा मिलाउने खेल ,समूहकार्य,हाउभाउ,अभिनय, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा सहभागिताको अवलोकन,समूहकार्यमा सक्रियताको स्तर मापन, कार्य अभिलेखको अध्ययनअवलोकन, प्रश्नोत्तरको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया 	६	५
२	स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका सूचना प्रविधिका साधनहरूको पहिचान गरि सूची तयार पार्न	<ul style="list-style-type: none"> स्थानीय स्तरमा प्रयोगमा आएका सूचना प्रविधिका साधनहरूको पहिचान गरि सूची तयार पार्न 	<ul style="list-style-type: none"> सूचना प्रविधिका साधनहरूको तस्वीर वा वास्तविक वस्तु,शब्दपत्ती 	<ul style="list-style-type: none"> चित्रतथा सामग्री प्रदर्शन तथा छलफल, जोडा मिलाउने खेल, समूहकार्य,हाउभाउ, अभिनय, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा सहभागिताको अवलोकन, समूहकार्यमा सक्रियताको स्तर मापन,कार्य अभिलेखको अध्ययन अवलोकन, प्रश्नोत्तरको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया 	६	५
३	सूचना प्रविधिको आवश्यकता बताउन	<ul style="list-style-type: none"> सूचना प्रविधिको आवश्यकता बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> सूचना प्रविधिका साधनहरूको तस्वीर वा वास्तविक वस्तु, शब्दपत्ती, विभिन्न सूचना प्रविधिका साधनहरूको आवश्यकता र महत्त्व भल्काउने पाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र तथा सामग्री प्रदर्शन तथाछलफल, जोडा मिलाउने खेल, समूहकार्य, हाउभाउ, अभिनय, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा सहभागिताको अवलोकन, समूहकार्यमा सक्रियताको स्तर मापन,कार्य अभिलेखको अध्ययन अवलोकन, प्रश्नोत्तरको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया 	६	५
४	मोबाइल तथा टेलिभिजनको उपभोगहरूको वर्णन गर्न	<ul style="list-style-type: none"> मोबाइल तथा टेलिभिजनको उपभोगहरूको वर्णन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> सूचना प्रविधिका साधनहरूको तस्वीर वा वास्तविक वस्तु, शब्दपत्ती, विभिन्न सूचना प्रविधिका साधनहरूको आवश्यकता र महत्त्व भल्काउने पाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र तथा सामग्री प्रदर्शन तथा छलफल, जोडा मिलाउने खेल, समूहकार्य ,हाउभाउ,अभिनय, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा सहभागिताको अवलोकन, समूह कार्यमा सक्रियताको स्तर मापन, कार्य अभिलेखको अध्ययन अवलोकन ,प्रश्नोत्तरको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया 	५	१२
५	सूचना प्रविधिको प्रयोगबाट हुने फाइदाहरूको वर्णन गर्न	<ul style="list-style-type: none"> सूचना प्रविधिको प्रयोगबाट हुने फाइदाहरूको वर्णन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> सूचना प्रविधिका साधनहरूको तस्वीर वा वास्तविक वस्तु,शब्दपत्ती, विभिन्न सूचना प्रविधिका साधनहरूको प्रयोगबाट उपलब्ध हुने फाइदाहरूको सूची, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र तथा सामग्री प्रदर्शन तथा छलफल, जोडा मिलाउने खेल, समूह कार्य, हाउभाउ, अभिनय, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा सहभागिताको अवलोकन,समूहकार्यमा सक्रियताको स्तर मापन, कार्य अभिलेखको अध्ययन अवलोकन, प्रश्नोत्तरको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया 	५	१२

६	मोवाइल ,कम्प्युटर तथा इन्टरनेट संचालन, प्रयोग र अभ्यास गर्न	<ul style="list-style-type: none"> मोवाइल ,कम्प्युटर तथा इन्टरनेट संचालन, प्रयोग र अभ्यास गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> कम्प्युटर तथा इन्टरनेट सेवामा आधारित चित्र,चार्ट, वास्तविक वस्तु तथा तिनको महत्त्व दर्शाउने पाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र तथा सामग्री प्रदर्शन तथा छलफल, जोडा मिलाउने खेल, समूहकार्य,हाउभाउ,अभिनय, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा सहभागिताको अवलोकन, समूहकार्यमा सक्रियताको स्तर मापन, प्रयोगात्मक अभ्यासबाट विद्यार्थीले तयार पारेका प्रतिवेदन लगायतका प्रस्तुतिका सामग्रीको अध्ययन कार्य अभिलेखको अध्ययन अवलोकन, प्रश्नोत्तरको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया 	५	१२
७	मोवाइल ,कम्प्युटर तथा इन्टरनेट संचालन, प्रयोग र अभ्यास गर्न	<ul style="list-style-type: none"> मोवाइल ,कम्प्युटर तथा इन्टरनेट संचालन, प्रयोग र अभ्यास गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> विभिन्न परियोजना कार्यका नमुनाहरू, कम्प्युटरहरू,इन्टरनेट सेवा लगायत आधुनिक प्रविधि उपयोगका लागि आवश्यक सामग्रीहरू 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र तथा सामग्री प्रदर्शन तथा छलफल, जोडा मिलाउने खेल, समूहकार्य, हाउभाउ,अभिनय, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा सहभागिताको अवलोकन, समूह कार्यमा सक्रियताको स्तर मापन, प्रयोगात्मक अभ्यासबाट विद्यार्थीले तयार पारेका प्रतिवेदन लगायतका प्रस्तुतिका सामग्रीको अध्ययन, कार्य अभिलेखको अध्ययन अवलोकन, प्रश्नोत्तरको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया 	५	१२
८	मोवाइल ,कम्प्युटर तथा इन्टरनेट संचालन, प्रयोग र अभ्यास गर्न	<ul style="list-style-type: none"> मोवाइल ,कम्प्युटर तथा इन्टरनेट संचालन, प्रयोग र अभ्यास गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> इन्टरनेट सेवाको उपलब्धता,शिक्षण सिकाइ सहयोगी विभिन्न वेवसाइटहरू जस्तै, www.epustakalaya.org,www.moeedc.gov.np,www.nced.gov.np,etc. कम्प्युटरको सेट तथा विद्यार्थीले तयार पारेका वा सङ्कलन गरेका परियोजना लगायतका टिपोटहरू तथा अन्य नमुनाहरू, 	<ul style="list-style-type: none"> चित्र तथा सामग्री प्रदर्शन तथा छलफल, जोडा मिलाउने खेल,समूहकार्य, हाउभाउ,अभिनय, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा सहभागिताको अवलोकन, समूह कार्यमा सक्रियताको स्तर मापन,प्रयोगात्मक अभ्यासबाट विद्यार्थीले तयार पारेका प्रतिवेदन लगायतका प्रस्तुतिका सामग्रीको अध्ययन, कार्य अभिलेखको अध्ययन अवलोकन, प्रश्नोत्तरको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया 	५	१२

क्षेत्र १० : बालमैत्री घर, परिवार, विद्यालय, र समुदाय एवम् बालमैत्री स्थानीय शासनको पहिचान र व्यवहारमा प्रयोग

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
१	आफू, आफ्नो घर परिवारका सदस्यहरू र विद्यालयको नाम बताउन	<ul style="list-style-type: none"> आफू, आफ्नो घर परिवारका सदस्यहरू र विद्यालयको नाम बताउन आफूलाई मन पर्ने सदस्यको परिचय दिन आफूलाई मन पर्ने कुरा बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरूको परिवारका सदस्यहरूको नाम भएको शब्दपत्ती, घर परिवारमा बालबालिकाहरूसँग गरिने विभिन्न सम्भाव्य व्यवहारहरूको चित्र चार्ट, 	<ul style="list-style-type: none"> छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडी मिलाउने खेल, हाउभाउ, अभिनय, समूह कार्य, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, व्यक्तिगत तथा सामुहिक प्रस्तुति, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	६	५
२	आफूलाई मनपर्ने र मन नपर्ने व्यवहार बताउन	<ul style="list-style-type: none"> आफूलाई मन पर्ने परिवारका सदस्यको नाम र मन परेको व्यवहार बताउन आफूलाई मनपर्ने र मन नपर्ने व्यवहार बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरूको परिवारका सदस्यहरूको नाम भएको शब्दपत्ती, घर परिवारमा बालबालिकाहरूसँग गरिने विभिन्न व्यवहारहरूको चित्र चार्ट, 	<ul style="list-style-type: none"> छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडी मिलाउने खेल, हाउभाउ, अभिनय, समूह कार्य, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, व्यक्तिगत तथा सामुहिक प्रस्तुति, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	६	५
३	घर तथा विद्यालयमा आफूलाई अनुकूल वातावरणको अवस्था बताउन	<ul style="list-style-type: none"> घर तथा विद्यालयमा आफूलाई बस्न, खेल्न, पानी पिउन, दिसा, पिसाब गर्नका लागि उपलब्ध भएको अवस्था बताउन आफूलाई मन पर्ने अवस्था बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> बालबालिकाहरूको परिवारका सदस्यहरूको नाम भएको शब्दपत्ती, घर परिवारमा बालबालिकाहरूसँग गरिने विभिन्न व्यवहारहरूको चित्र चार्ट विद्यालयमा बालबालिकाको प्रयोगका लागि रहेका स्थान तथा वस्तुहरूको तस्वीर, चित्र चार्ट, सकारात्मक/ बालबालिकालाई मनपर्ने व्यवहारहरूको सूची 	<ul style="list-style-type: none"> छलफल, प्रश्नोत्तर, जोडी मिलाउने खेल, हाउभाउ, अभिनय, समूह कार्य, विडुगो खेल, स्वतन्त्र लेखन, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, व्यक्तिगत तथा सामुहिक प्रस्तुति, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	६	५
४	बाल अधिकारको परिचय दिन	<ul style="list-style-type: none"> बाल अधिकारको परिचय दिन 	<ul style="list-style-type: none"> बाल अधिकारसम्बन्धी पाठपत्र, चित्र, चार्ट, सकारात्मक/ बालबालिकालाई मनपर्ने व्यवहारहरूको सूची 	<ul style="list-style-type: none"> छलफल, प्रश्नोत्तर, हाउभाउ, अभिनय, समूह कार्य, विडुगो खेल, स्वतन्त्र लेखन, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, व्यक्तिगत तथा सामुहिक प्रस्तुति, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Portfolio) को अध्ययन 	७	३

५	बाल अधिकारका क्षेत्रहरू पहिचान गर्न	<ul style="list-style-type: none"> बालअधिकारका क्षेत्रहरू पहिचान गर्न बाल अधिकार संरक्षणमा अभिभावक तथा समाजको भूमिका बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> बालअधिकारका क्षेत्रहरूका बुँदाहरू, बालअधिकार संरक्षणमा अभिभावक तथा समाजको भूमिकासम्बन्धी पाठपत्र ,सकारात्मक/बालबालिकालाई मनपर्ने व्यवहारहरूको सूची 	<ul style="list-style-type: none"> छलफल,प्रश्नोत्तर, हाउभाउ,अभिनय, समूह कार्य, विङ्गो खेल, स्वतन्त्र लेखन, 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, व्यक्तिगत तथा सामुहिक प्रस्तुति, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Rtfdio) को अध्ययन 	७	३
६	हरित विद्यालयको अवधारणा बताउन र निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउन बालकार्य,बालश्रम र बालशोषणबीच तुलना गर्न	<ul style="list-style-type: none"> हरित विद्यालयको अवधारणा बताउन र निर्माणमा सहयोग पुऱ्याउन बालकार्य,बालश्रम र बालशोषण बीच तुलना गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> हरित विद्यालयको वातावरण दर्शाउने चित्र,चार्ट, हरित विद्यालयका विशेषताहरू उल्लिखित पाठपत्र, बाल कार्य, बाल श्रम र बाल शोषणको तुलनात्मक तालिका, 	<ul style="list-style-type: none"> छलफल,प्रश्नोत्तर, हाउभाउ, अभिनय, समूह कार्य,विङ्गो खेल ,प्रयोगात्मक कार्य, सोधखोज, स्वतन्त्र लेखन तथा प्रस्तुति 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, व्यक्तिगत तथा सामुहिक प्रस्तुति, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Rtfdio) को अध्ययन 	७	३
७	बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा र बालअधिकार सम्बन्धी कानून तथा दस्तावेजहरूको वर्णन गर्न	<ul style="list-style-type: none"> बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा र बाल अधिकार सम्बन्धी दस्तावेजहरूको वर्णन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> बालमैत्री स्थानीय शासनको अवधारणा उल्लिखित पाठपत्र,बाल अधिकारसम्बन्धी दस्तावेजहरू, 	<ul style="list-style-type: none"> छलफल, प्रश्नोत्तर, समूह कार्य, विङ्गो खेल, सोधखोज ,सारांश लेखन, स्वतन्त्र लेखन तथा प्रस्तुति 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया , व्यक्तिगत तथा सामुहिक प्रस्तुति, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Rtfdio) को अध्ययन 	७	३
८	बालमैत्री घर, परिवार र समुदाय हुन आवश्यक तत्वहरूको पहिचान र त्यसको कार्यान्वयनमा पहल गर्न बालमैत्री नगरको अवधारणा, भूमिका र चुनौतीको व्याख्या गर्न	<ul style="list-style-type: none"> बालमैत्री घर, परिवार र समुदाय हुन आवश्यक तत्वहरूको पहिचान र त्यसको कार्यान्वयनमा पहल गर्न बालमैत्री नगरको अवधारणा, भूमिका र चुनौतीको व्याख्या गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> बालमैत्री घर,परिवार र समुदायका आवश्यक तत्वहरू उल्लिखित पाठपत्र, बालमैत्री वातावरण कायम गर्न खेल्नु पर्ने भूमिका उल्लिखितबुँदाहरू, बालमैत्री नगरको अवधारणा,भूमिका र चुनौति सम्बन्धी पाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> छलफल,प्रश्नोत्तर, समूह कार्य,विङ्गो खेल, सोधखोज, स्वतन्त्र लेखन तथा प्रस्तुति 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापहरूमा देखाएको तत्परता, प्रश्नोत्तरमा दिएको (मौखिक तथा लिखित) प्रतिक्रिया, व्यक्तिगत तथा सामुहिक प्रस्तुति, बालबालिकाले सम्पादन गरेका कार्यहरूको सङ्कलित अभिलेख (Rtfdio) को अध्ययन 	७	३

क्षेत्र ११ : नैतिक मूल्य,मान्यता,सदाचार र योगको व्यवहारमा प्रयोग र अभ्यास

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य/सिकाइ उपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
१	<ul style="list-style-type: none"> अनुशासन र मर्यादाको सामान्य वर्णन गर्न धूमपान/ लागुपदार्थको पहिचान गर्न योगको सामान्य अभ्यास गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> अनुशासन र मर्यादाको सामान्य वर्णन गर्न योगको सामान्य अभ्यास गर्न धूमपान/ लागुपदार्थको पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> अनुशासन र मर्यादाको सन्देश दिने सरल संवादको नमुना, मौन बसाइको फाइदा उल्लिखित बुँदाहरू, सुमधुर सङ्गीतको व्यवस्था चित्रपत्ती, शब्दपत्ती पोस्टर/भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> संवादको नमुना प्रस्तुति, छलफल, हाउभाउ/ अभिनय प्रश्नोत्तर ध्यानको अभ्यास योगको अभ्यास: बजासन र दण्डासन, सिद्धासन वा पद्मासनमा बस्ने अभ्यासको नमुना प्रदर्शन र विद्यार्थीलाई अभ्यास पर्दर्शन, जोडा मिलाउने खेल चित्रफल अभिनय 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा सहभागिताको अवस्था, प्रश्नोत्तरमा सक्रियता र प्रतिक्रियाको स्तर(मौखिक तथा लिखित), योगाभ्यासको अवलोकन, विद्यार्थीहरूको पोर्टफोलियो अध्ययन धूमपान/ लागुपदार्थ सेवनको अवलोकन 	६	१६
२	<ul style="list-style-type: none"> परिवार प्रतिको मर्यादा, असल व्यवहार र सामान्य योग आसन अभ्यास गर्न मध्यपान र धूमपानको असर बताउनु 	<ul style="list-style-type: none"> परिवार प्रतिको मर्यादा, असल व्यवहार र सामान्य योग आसन अभ्यास गर्न मध्यपान र धूमपानको असर बताउनु, 	<ul style="list-style-type: none"> अनुशासन र मर्यादा, असल व्यवहारको सन्देश दिने सरल संवाद /लेख, कथा, नाटकका नमुना, स्वासप्रश्वास क्रियाको फाइदा उल्लिखित बुँदाहरू, सुमधुर सङ्गीतको व्यवस्था चित्रपत्ती शब्दपत्ती पोस्टर/भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> संवादको नमुना प्रस्तुति, छलफल, हाउभाउ/ अभिनय प्रश्नोत्तर सहज आसनमा बसेर लामो लामो स्वासप्रश्वास सम्बन्धी योगको प्रदर्शन र अभ्यास योगको अभ्यास: कक्षा १ मा गरेका आसनहरूको साथै पद्मासन र सिद्धासनको शिक्षकबाट प्रदर्शन र विद्यार्थीलाई अभ्यास, पद्मासनमा बसी कपालभातिको नमुना देखाइ विद्यार्थीबाट अभ्यास पर्दर्शन, जोडा मिलाउने खेल चित्रफल अभिनय 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा सहभागिताको अवस्था, प्रश्नोत्तरमा सक्रियता र प्रतिक्रियाको स्तर(मौखिक तथा लिखित), योगाभ्यासको अवलोकन, विद्यार्थीहरूको पोर्टफोलियो अध्ययन अनुगमन 	६	१६
३	<ul style="list-style-type: none"> नैतिक मूल्य र मान्यता, समाजिक नियमको पालना गर्न र सामान्य योग आसन अभ्यास गर्न दुर्व्यसनमा लागेको व्यक्तिले देखाउने व्यवहार पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> नैतिक मूल्य र मान्यता, समाजिक नियमको पालना गर्न सामान्य योग आसन अभ्यास गर्न दुर्व्यसनमा लागेको व्यक्तिले देखाउने व्यवहारको पहिचान गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> नैतिक मूल्य र मान्यतामा आधारित अनुशासन र मर्यादाको सन्देश दिने सरल संवाद/लेख, कविता कथा, नाटकका नमुना,, मौन बसाइको फाइदा उल्लिखित बुँदाहरू, 	<ul style="list-style-type: none"> संवादको नमुना प्रस्तुति, छलफल, हाउभाउ/ अभिनय प्रश्नोत्तर, स्वतन्त्र लेख लेखन, चित्रमा रङ भर्ने क्रियाकलाप, ध्यान र प्राणायामको सरल प्रदर्शन र अभ्यास योगको अभ्यास: कक्षा १ र २ मा गरेका सबै योगाभ्यासका साथै मण्डुकासन तथा शशकासनको 	<ul style="list-style-type: none"> क्रियाकलापमा सहभागिताको अवस्था, प्रश्नोत्तरमा सक्रियता र प्रतिक्रियाको स्तर(मौखिक तथा लिखित), योगाभ्यासको अवलोकन, विद्यार्थीहरूको पोर्टफोलियो अध्ययन 	६	१६

			<ul style="list-style-type: none"> ● सुमधुर सङ्गीतको व्यवस्था ● चित्रपत्ती शब्दपत्ती ● पोष्टर/भिडियो 	<p>प्रदर्शन तथा अभ्यास,</p> <ul style="list-style-type: none"> ● सिद्धासन वा पद्मासनमा बसेर वात्य प्राणायामको नमुना प्रदर्शन तथा अभ्यास ● पर्दशन, जोडा मिलाउने खेल ● चित्रफल ● अभिनय 			
४	समभाव र सहयोगी भावना विकास गर्न र योग/ध्यानमा साधारण अभ्यास गर्न लागुपदार्थले व्यक्तिमा पार्ने असर बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ● समभाव र सहयोगी धारणा विकास गर्न ● योग/ ध्यानमा साधारण अभ्यास गर्न ● लागुपदार्थले व्यक्तिमा पार्ने असर भन्न र लेख्न 	<ul style="list-style-type: none"> ● समभाव र सहयोगी भावनाको सन्देश दिने सरल संवाद/लेख, कविता कथा,नाटक ...का नमुना, ● योग तथा ध्यानको फाइदा उल्लिखितबुँदाहरू, ● सुमधुर सङ्गीतको व्यवस्था ● चित्रपत्ती शब्दपत्ती ● पोष्टर/भिडियो 	<ul style="list-style-type: none"> ● संवादको नमुना प्रस्तुति, छलफल,हाउभाउ/अभिनय प्रश्नोत्तर ● ,सरल योग तथा ध्यानको प्रदर्शन र अभ्यास ● योगको अभ्यास: ● कक्षा २ र ३ मा गरेका सबै योगाभ्यासका साथै दण्डासनमा बसी गर्ने पद हस्तासन र बक्रासनको प्रदर्शन र अभ्यास, सिद्धासन वा पद्मासनमा बसी अनुलोम विलोम प्राणायामको प्रदर्शन र अभ्यास ● पर्दशन, जोडा मिलाउने खेल ● चित्रफल ● अभिनय 	<ul style="list-style-type: none"> ● क्रियाकलापमा सहभागिताको अवस्था, ● प्रश्नोत्तरमा सक्रियता र प्रतिक्रियाको स्तर(मौखिक तथा लिखित), ● योगाभ्यासको अवलोकन, ● विद्यार्थीहरूको पोर्टफोलियो अध्ययन 	३	१२
५	स्वअनुशासन, सन्तुलित भोजन, योगको परिचय र महत्त्व बताउन र सामान्य योगाभ्यास गर्न । दुर्व्यसनले मानव स्वास्थ्यमा पार्ने असर बताउन	<ul style="list-style-type: none"> ● स्वअनुशासन, सन्तुलित भोजन, योगको परिचय र महत्त्व बताउन ● सामान्य योगाभ्यास गर्न दुर्व्यसनले मानव स्वास्थ्यमा पार्ने असर बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ● स्व:अनुशासन र सन्तुलितभोजनको आवश्यकता र महत्त्वका सन्देश दिने सरल संवाद लेख, कविता कथा,नाटक का नमुना, ● योग तथा ध्यानको परिचय तथा फाइदा उल्लिखितबुँदाहरू, ● सुमधुर सङ्गीतको व्यवस्था 	<ul style="list-style-type: none"> ● संवादको नमुना प्रस्तुति, छलफल,हाउभाउ/अभिनय प्रश्नोत्तर,दैनिकी प्रस्तुति(मौखिक तथा लिखित), सन्तुलित भोजनको नमुना प्रदर्शन,योग तथा ध्यानको अभ्यास ● योगको अभ्यास: ● कक्षा ३ र ४ मा गरेका सबै योगाभ्यास साथै घोष्टो परेर सुती गर्ने भुजङ्गासन, मकरासनको प्रदर्शन र अभ्यास, उज्जाई प्राणायामको प्रदर्शन र अभ्यास ● पर्दशन, जोडा मिलाउने खेल ● चित्रफल ● अभिनय 	<ul style="list-style-type: none"> ● क्रियाकलापमा सहभागिताको अवस्था, ● प्रश्नोत्तरमा सक्रियता र प्रतिक्रियाको स्तर(मौखिक तथा लिखित), ● योगाभ्यासको अवलोकन, विद्यार्थीहरूको पोर्टफोलियो अध्ययन 	३	१२
६	योग, योग आशन र प्राणायाम तथा ध्यानको अवधारणा दिन योग तथा ध्यानको सामान्य अभ्यास गर्न ● मध्यपान/धूमपान	<ul style="list-style-type: none"> ● योग, योग आशन र प्राणायाम तथा ध्यानको अवधारणा दिन ● योग तथा ध्यानको सामान्य अभ्यास गर्न ● मध्यपान/धूमपान तथा लागुपदार्थबाट जोगिन अपनाउनुपर्ने उपायहरू बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> ● योग,योग आसन र प्राणायाम एवम् ध्यानको अवधारणा उल्लिखित पाठपत्र, ● योग तथा ध्यानको महत्त्व 	<ul style="list-style-type: none"> ● संवादको नमुना प्रस्तुति, छलफल,हाउभाउ/अभिनय प्रश्नोत्तर, ● सामान्य आसन र योगाभ्यासको प्रदर्शन रअभ्यास ● (सुखासन,सिद्धासन, बजासन,अर्धपद्मासन,पद्मास) 	<ul style="list-style-type: none"> ● क्रियाकलापमा सहभागिताको अवस्था, ● प्रश्नोत्तरमा सक्रियता र प्रतिक्रियाको स्तर(मौखिक तथा लिखित), ● योगाभ्यासको अवलोकन, 	३	१२

	तथा लागुपदार्थबाट जोगिन अपनाउनुपर्ने उपायहरु बताउने		उल्लिखितबुँदाहरु, ● सुमधुर सङ्गीतको व्यवस्था ● चित्रपत्ती / शब्दपत्ती ● पोष्टर/भिडियो	● योगको अभ्यास: ● कक्षा ४ र ५ मा गरिएका सबै योगाभ्यास साथै घोप्टो परी सुतेर गर्ने शलभासन र धनुरासनको अभ्यास तथा सिद्धासन वा पद्मासनमा बसी भ्रामरी प्राणायामको अभ्यासको लागि नमुना प्रदर्शन र अभ्यास ● पर्दशन, जोडा मिलाउने खेल ● चित्रफल ● अभिनय	विद्यार्थीहरूको पोर्टफोलियो अध्ययन		
७	व्यक्तिगत, पारिवारिक र सामुदायिक विकासमा अनुशासनको भूमिका र महत्त्वमा प्रकाश पार्ने । सामान्य योगमा अभ्यास तथा मध्यपान/धुमपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पार्ने प्रभाव वर्णन गर्ने	● व्यक्तिगत, पारिवारिक र सामुदायिक विकासमा अनुशासनको भूमिका र महत्त्वमा प्रकाशपार्ने । ● सामान्य योगमा अभ्यास गर्न ● मध्यपान/धुमपान तथा लागुपदार्थले समाजमा पार्ने प्रभाव वर्णन गर्ने	● अनुशासन र मर्यादाको महत्त्वसम्बन्धी सन्देश दिने सरल संवाद /लेख, कविता कथा,नाटकका नमुना, ● योग आसन,प्राणायाम तथा ध्यानको फाइदा उल्लिखितबुँदाहरु,सुमधुर र सङ्गीतको व्यवस्था ● चित्रपत्ती शब्दपत्ती ● पोष्टर/भिडियो	● संवादको नमुना प्रस्तुति, छलफल,हाउभाउ/अभिनय प्रश्नोत्तर, आसन र योगाभ्यासको प्रदर्शन र अभ्यास(सुखासन,सिद्धासन, बज्रासन, अर्धपद्मासन, पद्मास) ● योगको अभ्यास: ● कक्षा ५ र ६ मा गरेका सबै योगाभ्यास साथै उल्लानो परेर सुती गर्ने द्विचक्रिकासन र सेतुबन्धासनको प्रदर्शन र अभ्यास,सिद्धासन वा पद्मासनमा बसी उद्गीत प्राणायामको प्रदर्शन र अभ्यास, सूर्य नमस्कार १२ पोजको अभ्यास ● पर्दशन, जोडा मिलाउने खेल ● चित्रफल ● अभिनय	● क्रियाकलापमा सहभागिताको अवस्था,प्रश्नोत्तरमा सक्रियता र प्रतिक्रियाको स्तर(मौखिक तथा लिखित) ● योगाभ्यासको अवलोकन, ● विद्यार्थीहरूको पोर्टफोलियो अध्ययन	३	१२
८	असल नागरिकको भूमिका प्रस्तुत गर्न योग र मानव स्वास्थ्यको अन्तर सम्बन्धका साथै योग अभ्यास गर्न ● दुर्व्यसनमा निराकरणका उपायहरु सूची तयार पार्ने	● असल नागरिकको भूमिका प्रस्तुत गर्न ● योग र मानवस्वास्थ्यको अन्तर सम्बन्धका साथै योग अभ्यास गर्न ● दुर्व्यसनमा निराकरणका उपायहरु सूची तयार पार्ने	● असल नागरिकको भूमिका सम्बन्धी सन्देश दिने सरल संवाद /लेख, कविता कथा,नाटकका नमुना तथा बुँदाहरु, ● योग र मानव स्वास्थ्यको अन्तरसम्बन्धमा आधारित पाठपत्र, तथा ध्यानको फाइदा उल्लिखितबुँदाहरु,सुमधुर सङ्गीतको व्यवस्था ● चित्रपत्ती / शब्दपत्ती ● पोष्टर /भिडियो	● संवादको नमुना प्रस्तुति, छलफल,हाउभाउ/अभिनय प्रश्नोत्तर,दुतलेखन, आसन र योगाभ्यासको प्रदर्शन रअभ्यास ● (सुखासन,सिद्धासन, बज्रासन, अर्धपद्मासन, पद्मासन आदि) ● योगको अभ्यास: ● कक्षा ६ र ७ मा गरेका सबै योगाभ्यास साथै उभिपर गर्ने उर्ध्वताडासन,वृक्षासन र सूर्य नमस्कारका अभ्यास तथा नाडीशोदन प्राणायामको प्रदर्शन अभ्यास , सूर्य नमस्कार १२ पोजको अभ्यास ● पर्दशन, जोडा मिलाउने खेल ● चित्रफल ● अभिनय	● क्रियाकलापमा सहभागिताको अवस्था, ● प्रश्नोत्तरमा सक्रियता र प्रतिक्रियाको स्तर(मौखिक तथा लिखित), ● योगाभ्यासको अवलोकन ● विद्यार्थीहरूको पोर्टफोलियो अध्ययन	३	१२

क्षेत्र १२. स्थानीय स्तरमा क्रियाशील सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको भूमिका पहिचान

कक्षा	विशिष्ट उद्देश्य / सिकाइउपलब्धि	विषयवस्तुको विस्तृतीकरण	शैक्षिक सामग्री	सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया	मूल्याङ्कन प्रक्रिया	पाठ्य घण्टा	
						सैद्धान्तिक	प्रयोगात्मक
४	आफ्नो वडा तथा छिमेकी वडामा रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको नाम र प्रदान गर्ने सेवा बताउन	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो वडा तथा छिमेकी वडामा रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको नाम र प्रदान गर्ने सेवा बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> आफ्नो वडा तथा छिमेकी वडामा रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको नामको सूची चित्र, तस्वीर, यिनबाट प्रदान गर्ने सेवाहरूको सूची 	<ul style="list-style-type: none"> अनुभवमा आधारित छलफल, चित्र छलफल समूह कार्य, भूमिका अभिनय, जोडा मिलाउने खेल, क्षेत्र भ्रमण, परियोजना कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> भूमिका अभिनय प्रदर्शनमा देखाएको सजिवताको अवलोकन, प्रश्नहरूको उत्तर वा विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य अभ्यासमा सक्रिय सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग, उनीहरूबाट सम्पादन गरेका कार्यहरूको अभिलेख अध्ययन, 	४	३
५	नगरपालिकाभित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित संस्थाहरूको कार्य तथा भूमिका बताउन	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाभित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित संस्थाहरूको कार्य तथा भूमिका बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाभित्र रहेका बालबालिकासँग सम्बन्धित संस्थाहरूको कार्य तथा भूमिका दर्शाउने पाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> अनुभवमा आधारित छलफल, चित्र छलफल, समूह कार्य, भूमिका अभिनय, जोडा मिलाउने खेल, क्षेत्र भ्रमण, कुराकानी, खोजवीन सम्बन्धी परियोजना कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> भूमिका अभिनय प्रदर्शनमा देखाएको सजिवताको अवलोकन, प्रश्नहरूको विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य अभ्यासमा सक्रिय सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग, उनीहरूबाट सम्पादन गरेका कार्यहरूको अभिलेख अध्ययन, 	४	३
६	नगरपालिकाभित्र रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको पहिचान, कार्यक्षेत्र र तिनीहरूले खेलेको भूमिका बताउन	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाभित्र रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको पहिचान, कार्य क्षेत्र र तिनीहरूले खेलेको भूमिका बताउन 	<ul style="list-style-type: none"> नगरपालिकाभित्र रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको नामको सूची, कार्य क्षेत्र तिनीहरूले खेलेको भूमिकामा आधारित पाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> अनुभवमा आधारित छलफल, चित्र छलफल, समूह कार्य, भूमिका अभिनय, जोडा मिलाउने खेल, क्षेत्रभ्रमण, कुराकानी, खोजवीन सम्बन्धी परियोजना कार्य 	<ul style="list-style-type: none"> भूमिका अभिनय प्रदर्शनमा देखाएको सजिवताको अवलोकन, प्रश्नहरूको उत्तर वा विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य अभ्यासमा सक्रिय सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग, उनीहरूबाट सम्पादन गरेका कार्यहरूको अभिलेख अध्ययन, 	४	३

७	नगरपालिका तथा वरपर क्रियाशील सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूबाट सञ्चालन गरिने कार्यक्रममा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरूको भूमिका वर्णन गर्न	<ul style="list-style-type: none"> ● नगरपालिका तथा वरपर क्रियाशील सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूबाट सञ्चालन गरिने कार्यक्रममा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरूको भूमिका वर्णन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ● नगरपालिका तथा वरपर क्रियाशील सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूबाट सञ्चालन गरिने कार्यक्रममा स्थानीय तह तथा सरोकारवालाहरूको भूमिकामा आधारित पाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> ● अनुभवमा आधारित छलफल, ● चित्र छलफल,समूह कार्य, ● भूमिका अभिनय, ● जोडा मिलाउने खेल,क्षेत्र भ्रमण, ● परियोजनाकार्य 	<ul style="list-style-type: none"> ● भूमिका अभिनय प्रदर्शनमा देखाएको सजिवताको अवलोकन, ● प्रश्नहरूको विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथा लिखित प्रतिक्रिया, सामूहिक तथा व्यक्तिगतकार्य ● अभ्यासमा सक्रिय सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग,उनीहरूबाट सम्पादनगरेका कार्यहरूको अभिलेख अध्ययन, 	४	३
८	नगरपालिका भित्र तथा आसपास रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको योगदान, समन्वय र सहकार्यको वर्णन गर्न	<ul style="list-style-type: none"> ● नगरपालिकाभित्र तथा आसपास रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको योगदान,समन्वय र सहकार्यको वर्णन गर्न 	<ul style="list-style-type: none"> ● नगरपालिकाभित्र तथा आसपास रहेका सामाजिक सङ्घ संस्थाहरूको योगदान, समन्वय र सहकार्यमा आधारित पाठपत्र 	<ul style="list-style-type: none"> ● अनुभवमाआधारित छलफल,चित्र छलफल,समूह कार्य, ● भूमिका अभिनय, ● जोडा मिलाउने खेल,क्षेत्र भ्रमण,परियोजनाकार्य 	<ul style="list-style-type: none"> ● भूमिकाअभिनयप्रदर्शनमा देखाएको सजिवताको अवलोकन, ● प्रश्नहरूको उत्तर वा विद्यार्थीहरूले दिएको मौखिक तथालिखित प्रतिक्रिया, ● सामूहिक तथा व्यक्तिगत कार्य अभ्यासमा सक्रिय सहभागिताको अवस्था जस्ता पक्षहरूको उपायोग, ● उनीहरूबाट सम्पादन गरेका कार्यहरूको अभिलेख अध्ययन, 	४	३

६. स्थानीय पाठ्यक्रमको पाठ्यभार र अङ्क विभाजन तालिका

विद्यार्थी मूल्याङ्कनका सम्बन्धमा स्थानीय पाठ्यक्रम आधारभुत तह (कक्षा १-८) ले जम्मा पूर्णाङ्क १०० मध्ये ५० प्रतिशत सैद्धान्तिक र ५० प्रतिशत प्रयोगात्मक हुने व्यवस्था रहेको छ । विषय क्षेत्रको प्रकृति तथा सिकाइ उपलब्धिका आधारमा सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक कार्यघण्टा तयार गरिएको छ । प्रयोगात्मक कार्यघण्टाका लागि तोकिएको अवधिलाई विद्यार्थीहरूको गरेर सिक्ने र व्यवहारमा परिवर्तन ल्याउन अभ्यास गराउन उपयोग गर्नु पर्ने छ । यसरी तोकिएका प्रयोगात्मक कार्यघण्टालाई तोकिएका क्षेत्रका प्रयोगात्मक पक्षहरूको पहिचान गरी उपयोग गर्ने र (सम्भावना भएका अवस्थामा) सूचना प्रविधिको उच्चतम उपयोगमा विद्यार्थीहरूलाई अभ्यस्त गराउने गरी सम्बन्धित क्षेत्रको अध्ययनबाट विद्यार्थीहरूले गर्ने सिकाइको तथ्याङ्कहरू, प्रतिक्रियाहरू, प्रतिवेदनहरू, प्रस्तुतिहरू सम्बन्धी क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्दछ ।

विषय क्षेत्र अनुसार अनुमानित घण्टा र सैद्धान्तिक तर्फ सोधिने अङ्कको विवरण:

विषयवस्तुको क्षेत्र क्रम / अङ्कभार (सैद्धान्तिक)	कक्षा								
	१ (सै+प्र)/प्र	२ (सै+प्र)/प्र	३ (सै+प्र)/प्र	४ (सै+प्र)/प्र	५ (सै+प्र)/प्र	६ (सै+प्र)/प्र	७ (सै+प्र)/प्र	८ (सै+प्र)/प्र	
१. भीमेश्वर रनगरपालिकाको परिचय	८+६/४	८+६/४	८+६/४	६+२/३	६+२/३	६+२/३	४+४/३	४+४/३	
२. धर्म, संस्कृति (भाषा, कला) एवम् ख्याति प्राप्त व्यक्ति व्यक्तित्व	६+८/४	६+८/४	६+८/४	५+६/५	५+६/५	५+६/५	५+६/५	५+६/५	
३. चाडपर्व	८+९/६	८+९/६	८+९/६	४+६/४	४+६/४	४+६/४	४+६/४	४+६/४	
४. पर्यटन	१० +७/६	१०+७/६	१०+७/६	६+५/५	६+५/५	६+५/५	६+५/५	६+५/५	
५. कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय	८+६/४	८+६/४	८+६/४	४+८/५	४+८/५	४+८/५	४+८/५	४+८/५	
६. परम्परागत घरेलु उद्योग, प्रविधि, पेशा, व्यवसाय र सीपहरूको पहिचान तथा संरक्षण प्रवर्द्धन	७+७/५	७+७/५	७+७/५	४+५/३	४+५/३	४+५/३	४+५/३	४+५/३	
७. स्थानीय प्राकृतिक सम्पदा, विपत्, वातावरण तथा वन्यजन्तु संरक्षण	७+७/५	७+७/५	७+७/५	४+५/३	४+५/३	४+५/३	४+५/३	४+५/३	
८. शहरी विकास, प्रदूषण तथा सरसफाइ व्यवस्थापन	५+७/४	५+७/४	५+७/४	४+५/३	४+५/३	४+५/३	४+५/३	४+५/३	
९. सूचना प्रविधिको विकास र आवश्यकता	६+५/४	६+५/४	६+५/४	५+१२/६	५+१२/६	५+१२/६	५+१२/६	५+१२/६	
१०. बालमैत्री घर, परिवार, विद्यालय र समुदाय तथा बालमैत्री स्थानीय शासन	६+५/४	६+५/४	६+५/४	७+३/४	७+३/४	७+३/४	७+३/४	७+३/४	
११. नैतिक मूल्य, मान्यता, सदाचार, लागूपदार्थ र दुर्व्यसनबाट सचेत र योगको व्यवहारमा प्रयोग र अभ्यास	६+१६/४	६+१६/४	६+१२/५	३+१२/५	३+१२/५	३+१२/५	३+१२/५	३+१२/५	
१२. सामाजिक सङ्घ संस्थाहरू	०	०	०	४+३/४	४+३/४	४+३/४	४+३/४	४+३/४	
जम्मा	७७+८३/५०	७७+८३/५०	७७+८३/५०	५६+७२/५०	५६+७२/५०	५६+७२/५०	५४+७४/५०	५४+७४/५०	

नोट : १. राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप, २०७६ अनुसार कक्षा (१-३) मा जम्मा कार्यघण्टा १६० र कक्षा (४-८) मा जम्मा कार्यघण्टा १२८ को व्यवस्था भएको
२. (सै+प्र)/प्र = (सैद्धान्तिक + प्रयोगात्मक) = जम्मा प्रश्न संख्या

क) सैद्धान्तिक पक्ष

यस परीक्षा ५० पूर्णाङ्कको हुनेछ । पाठ्यक्षेत्र तथा विषयवस्तुको प्रकृति एवम् पाठ्यघण्टा समेतको आधारमा ज्ञान र बोध तहका ४५ प्रतिशत ,सिप/प्रयोग तहका ३५ प्रतिशत र उच्च दक्षताका २० प्रतिशत पर्ने गरी प्रश्न निर्माण गर्नु पर्ने छ ।

(ख) प्रयोगात्मक पक्ष

प्रयोगात्मक पक्षका लागि देहायका आधारहरूमा देहाय बमोजिम अङ्कभार तोकिएको छ :

क्र.सं.	विषय क्षेत्र	अङ्कभार
१	सोधखोज गरी प्रतिवेदन तयारी तथा प्रविधि उपयोग सहितको प्रस्तुति	१२
२	प्रयोगात्मक कार्यको अभिलेख	८
३	स्थानीय ऐतिहासिक, भौगोलिक,वातावरणीय लगायतका क्षेत्रका वस्तु सङ्कलन, अभिलेखीकरण	४
४	लघु परियोजना कार्य (योजनाको खाका निर्माण)	४
५	मौखिक परीक्षा	४
६	चेतनामूलक कार्य सञ्चालन	४
७	शिष्टाचार,अनुशासन,योग, सरसफाइ व्यवस्थापन, अभिनय लगायतका व्यक्तित्व विकासका कार्यमा गरेको सक्रिय सहभागिता र सो को अभिलेख	१०
८	सहपाठी तथा सिकाइ समूहबाट मूल्याङ्कन	४
	जम्मा	५०

७. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया

स्थानीय पाठ्यक्रममा शिक्षणसिकाइ प्रक्रिया, विद्यार्थीहरूको मूल्याङ्कनका लागि पाठ्यक्रमले निर्धारण गरेका तथा मान्यता प्राप्त आधारहरूलाई अवलम्बन गरिनेछ । जस्तै, सिकाइ सहजीकरण प्रक्रियाका लागि केही मार्गदर्शनका सन्दर्भमा सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया देहाय बमोजिम सञ्चालन गर्नुपर्ने छ :

१. बालबालिकाको व्यक्तिगत भिन्नता र क्षमताका आधारमा स्वतन्त्ररूपले सिकने मौका प्रदान गर्ने किसिमले कक्षा सञ्चालन गर्नुपर्दछ । विविधतालाई ध्यानमा राखेर बालबालिकाको सिकाइलाई प्रोत्साहन गर्नुपर्दछ । खेल, गीत, कविता, कथा कथन, प्रदर्शन, श्रव्यदृश्य सामग्रीको प्रदर्शन मार्फत सिकाइका क्रियाकलापहरू सञ्चालन गरिनुपर्दछ । यसका अतिरिक्त अवलोकन, समूहकार्य, परियोजना कार्य, छलफल जस्ता विधिहरूका माध्यमबाट बालबालिकाको सर्वाङ्गीण विकासमा जोड दिनुपर्दछ ।
२. सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया सञ्चालन गर्दा विद्यार्थी केन्द्रित र बालमैत्री शिक्षण विधि अपनाई निरन्तर सिकाइमा जोड दिनुपर्ने छ ।
३. विद्यार्थीको सिकाइलाई केन्द्रबिन्दु मानी सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप सञ्चालन गर्नुपर्ने छ । विद्यार्थीको सहभागितामा योजना निर्माण, परियोजना कार्य, क्षेत्रभ्रमण, समस्या समाधान, खोजमूलक अध्ययन, प्रवर्तनमुखी शिक्षण पद्धतिलाई सिकाइ सहजीकरण विधिका रूपमा कार्यान्वयन गर्नुपर्ने छ ।
४. सिकाइ प्रक्रिया सैद्धान्तिक पक्षमाभन्दा बढी, गरेर सिकने अवसर प्रदान गर्ने क्रियाकलापमा आधारित हुनुपर्नेछ ।
५. शिक्षकले सहजकर्ता, उत्प्रेरक, प्रवर्धक र खोजकर्ताका रूपमा भूमिका निर्वाह गर्नुपर्ने छ ।
६. पठनपाठनमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई उपलब्ध साधन,स्रोत र आवश्यकता अनुसार उपयोग गर्नुपर्नेछ ।
७. सबै प्रकारका सिकाइ आवश्यकता र चाहना भएका (अपाङ्गता, अशक्त, असहाय, कमजोर आदि) विद्यार्थीलाई समेट्ने गरी कक्षामा समावेशी सिकाइ सहजीकरण प्रक्रिया अपनाउनु पर्नेछ ।
८. सिकाइ क्रियाकलापमा शिक्षक र सिकारु विचको अन्तरक्रिया, समूह सिकाइ, सिकाइ मूल्याङ्कन, शिक्षक-शिक्षक सहकार्य, शिक्षक-समुदाय सहकार्य जस्ता सहकार्यलाई बढावा दिनुपर्नेछ ।

९. सिकाइ र दैनिक जीवनसँग विषयवस्तुको तालमेल, पूर्व अनुभवमा आधारित ज्ञान तथा सिप विकास, व्यवहार कुशल सिप र सिकाइ बिचको सहसम्बन्ध हुने गरी जीवन्त अनुभव सँगको तादात्म्य कायम गर्नुपर्ने छ ।
१०. बालकेन्द्रित, सिकाइकेन्द्रित, अनुभवकेन्द्रित, उद्देश्यमूलक र विविधतामा आधारित सिकाइ सहजीकरण विधिको प्रयोग (परियोजना कार्य, घटना अध्ययन, खोज अनुसन्धानमा आधारित शिक्षण, सहपाठी सिकाइ आदि) गरी सक्रिय सिकाइ सहजीकरण विधिप्रयोग गर्नुपर्ने छ ।
११. सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलापमा सिकारुको सिकाइ अनुगमन, विद्यालय तथा परिवारमा सहज सिकाइ वातावरण विकास, पूर्वज्ञानमा आधारित विषयवस्तुको छनोट, समुदाय परिचालन जस्ता कार्यबाट विद्यालय समुदाय सह सम्बन्ध जोड्नुपर्ने छ ।
१२. सिकारुको रुचि र सिकाइ गति एवम् सिकारुको सक्रिय सहभागितामा सिकाइ क्रियाकलाप चयन र कार्यान्वयन गर्दै स्वस्फूर्त सिकाइमा जोड दिनुपर्छ ।
१३. शिक्षक, विद्यालय तथा विद्यार्थीलाई सिकाइ सहजीकरण क्रियाकलाप चयन, सञ्चालन र मूल्याङ्कनमा आवश्यक सहयोग, निरन्तर पेसागत छलफल, सहकार्य र अनुभव आदानप्रदान गर्दै शैक्षिक परिवर्तनका लागि सहयोगमा प्राथमिकता दिनुपर्छ ।

८. सिकाइ सहजीकरण विधि तथा प्रक्रिया छनोट गर्दा ध्यानदिनुपर्ने पक्षहरू

सम्बन्धित विषय क्षेत्रमा प्रयोग हुने शिक्षण विधि तथा प्रविधि चयन गर्दा ध्यानदिनुपर्ने केही महत्त्वपूर्ण पक्षहरू यहाँ उल्लेख गरिएका छन् :

१. **सक्षमता तथा सिकाइ उपलब्धिहरू** : पाठ्यक्रममा उल्लिखित लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू अनुसारका सिकाइ उपलब्धि प्राप्त गर्न सक्ने शिक्षण विधि छनोट गर्नुपर्छ ।
२. **विषयवस्तुको स्वरूप** : विषयवस्तुको स्वरूप अनुसार शिक्षण सिकाइका रणनीति, विधि तथा प्रक्रिया छनोट गर्नुपर्दछ।
३. **बाल मनोविज्ञान** : सिकारुको इच्छा, रुचि, क्षमता तथा योग्यता, प्रवृत्ति, पूर्वज्ञान आदिलाई ध्यानदिई शिक्षण विधि छनोट गर्नुपर्दछ । त्यस्ता विधिले विद्यार्थीलाई उत्प्रेरित गर्न सक्नुपर्छ ।
४. **स्रोत साधनहरूको उपलब्धता** : शिक्षण विधि तथा रणनीति आर्थिक, मानवीय, भौतिक आदि दृष्टिले उपयुक्त र स्थानीय स्रोत साधनको अधिकतम प्रयोग हुन सक्ने हुनुपर्छ ।
५. **विद्यालय वातावरण र शिक्षण सिकाइ परिस्थिति** : शिक्षण विधि तथा रणनीति छनोट गर्दा विद्यालय वातावरण र शिक्षण सिकाइ परिस्थितिसँग मेल खाने हुनुपर्दछ ।
६. **समय र विद्यार्थी सङ्ख्या** : उपलब्ध समय र विद्यार्थी सङ्ख्याले पनि शिक्षण विधि तथा रणनीति छनोटमा प्रभाव पार्दछ ।

शिक्षण सिकाइ क्रियाकलाप देहायका विविधतायुक्त विधि तथा रणनीतिहरूको उपयोग गरी सञ्चालन गर्नुपर्दछ :

१. **कथाकथन एवम् गीत** : यस विधिमा विषयवस्तुलाई कथाको रूपमा प्रस्तुति तथा अवधारणालाई गीतका माध्यमबाट प्रस्तुत गर्न सकिन्छ ।
२. **आगमन विधि** : यसमा सूचनाहरूको सङ्कलन, अवलोकन, विश्लेषण, अनुमान, पुष्टि तथा निष्कर्षको प्रक्रिया प्रयोग गरिन्छ ।
३. **भूमिका निर्वाह/अभिनय** : यसमा सन्दर्भ र भूमिकाको बारेमा छलफल तथा निर्धारण, भूमिका बहन, छलफल र निष्कर्ष निकाल्ने कार्य गरिन्छ ।
४. **निर्माणात्मक कक्षा** : यस विधिमा मष्तिस्क मन्थन, पाठसम्बन्धी पूर्वज्ञानको पहिचान, अन्तरक्रियात्मक कार्य (जस्तै : वैयक्तिक चिन्तन, समूहकार्य, प्रश्नोत्तर), आवश्यकता अनुसार टेवाप्रदान र विचार आदानप्रदान गरी निष्कर्ष निकालिन्छ ।

५. सहयोगात्मक कक्षा : यसमा सामान्यतया समूह विभाजन, समस्या र विषयवस्तु प्रस्तुति, समूहमा छलफल र निष्कर्ष वा समाधान निकालिन्छ ।
६. परियोजना कार्य : विद्यार्थीको उमेर र स्तर अनुसारका विभिन्न परियोजना कार्य दिई विद्यार्थीले आफैँ खोज्ने तथा गरेर सिक्ने अवस्था सिर्जना गर्न सकिन्छ ।
७. छलफल र प्रश्नोत्तर : यसमा शिक्षक विद्यार्थी, विद्यार्थी शिक्षक, विद्यार्थी विद्यार्थी बीचमा प्रश्न र उत्तर गर्न सकिन्छ । प्रश्नहरूले स्मरणको प्रत्याह्वान भन्दा पनि विद्यार्थीलाई सोच्न, कारण खोज्ने, सिर्जनात्मक तथा रचनात्मक सोचाइलाई प्रोत्साहन गर्न सक्नुपर्छ । त्यसै गरी प्रश्नोत्तर र छलफलमा कक्षामा सबैका अगाडि प्रश्न सोध्ने, एकछिन पर्ख्ने, कुनै पनि विद्यार्थीलाई तोकेर उत्तर दिन लगाउने, उत्तर राम्रोसँग सुन्ने र अन्तमा छलफल र मूल्याङ्कन गर्ने प्रक्रिया प्रयोग गर्न सकिन्छ ।
८. अन्वेषण, अनुसन्धान तथा खोज : यसमा समस्या वा प्रश्नको प्रस्तुति, गर्नुपर्ने र खोज कार्य र तरिकाको बारेमा छलफल गरी विद्यार्थीहरूद्वारा खोज गरी निष्कर्ष प्रस्तुति र पृष्ठपोषण दिइन्छ ।
९. प्रविधियुक्त कक्षा: मोबाइल, कम्प्युटर, प्रोजेक्टर, मोबाइल, रेडियो आदिको उपयोग गरी धारणाहरूको दृश्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।
१०. सिर्जनात्मक कार्य : यसमा चित्र निर्माण, रङ्ग भर्ने, कागज काट्ने र पट्याउने, सम्बन्ध स्थापना जस्ता कार्यहरूद्वारा सिकाइ गर्न सकिन्छ ।
११. समस्या समाधान विधि : यस विधिमा समस्यालाई बुझ्ने, योजना निर्माण, योजना कार्यान्वयन, पछाडि फर्केर हेर्ने र परिणामलाई जाँच्ने प्रक्रियाद्वारा समस्या समाधान गरिन्छ ।
१२. खेल विधि: यसमा विषयवस्तुलाई खेलका माध्यमबाट प्रस्तुत गरी अभ्यास गराइन्छ ।
१३. प्रयोगात्मक विधि : यसमा कक्षाकोठा भित्र र बाहिर प्रयोगात्मक कार्यका माध्यमबाट सिकाइ कार्य गराइन्छ ।
१४. भ्रमण : विभिन्न स्थानको भ्रमण गराई त्यहाँका अनुभव र सिकेको कुरा छलफल तथा प्रत्यावर्तन गराइन्छ।
१५. प्रदर्शन विधि : विषयवस्तुसँग सम्बन्धित तस्बिर वा अन्य दृश्य सामग्री तथा श्रव्यदृश्य सामग्री प्रदर्शन गरिन्छ ।
१६. स्वाध्ययन तथा छलफल : विभिन्न किसिमका सामग्रीका अध्ययनको माध्यमबाट सिकाइ गर्दा सामग्री छनोट, अध्ययन र धारणा वा विचार निर्माण गरिन्छ, र यसलाई आवश्यकतानुसार विद्यार्थी बिच छलफल गराउन सकिन्छ ।
१७. अन्तरक्रिया : यसमा छलफलको योजना र तयारी, बृहत् समूहमा छलफल सञ्चालन वा समूह विभाजन, कार्यसूची बाँडफाँड तथा कार्य सञ्चालन, प्रस्तुतीकरण, तुलना, विश्लेषण तथा मूल्याङ्कन र निष्कर्ष निकालिन्छ ।
१८. विद्यार्थीहरूमा व्यवहार कुशल सिपहरूको प्रयोग : जस्तै सहयोगी सिपहरू, वैयक्तिक सिपहरू, समालोचनात्मक तथा सिर्जनात्मक सोचाइ सिपहरू, नवप्रवर्तन र व्यवसायिक सिपहरूको विकासलाई प्राथमिकतामा राखी विभिन्न क्रियाकलापहरू निर्माण गरिनुपर्छ ।

९. विद्यार्थी मूल्याङ्कनका तौरतरिका

विद्यार्थी मूल्याङ्कन आधारभूत तहको कक्षा १-८ मा औपचारिक प्रकृतिको आवधिक परीक्षा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कन अर्थात् निर्णयात्मक प्रयोजनको परम्परागत पद्धतिको मूल्याङ्कनले बालबालिकाको सिकाइका लागि प्रोत्साहन गर्ने र सिकाइमा सहयोग गर्ने कार्यमा योगदान गर्न सक्दैन भन्ने कुरालाई आत्मसात् गरिएको छ । यस सन्दर्भमा हाल हाम्रो देशको आधारभूत तहको पाठ्यक्रमले तय गरेको निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कनले उनीहरूलाई सिकाइका लागि प्रोत्साहन गर्नुका साथै सिकाइ सुधारका लागि मार्ग प्रशस्त गर्नुपर्दछ भन्ने दृष्टिकोणमा आधारित भई कक्षाकोठामा आधारित मूल्याङ्कनका प्रक्रिया, रणनीति तथा साधनहरू प्रयोग गर्नु आवश्यक छ ।

आधारभूत तहको कक्षा १-३ मा गरिने विद्यार्थी मूल्याङ्कनको मुख्य उद्देश्य सिकाइ सुधार गर्ने निर्माणात्मक हुने भए पनि आवश्यकतानुसार यसको अभिलेख व्यवस्थित गरी समग्र सिकाइस्तर निर्धारण गर्ने प्रयोजनमा पनि प्रयोग गर्न सकिन्छ । आधारभूत तहको कक्षा ४-५ र कक्षा ६-८ को पाठ्यक्रम अनुसार विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गरिने विधि, प्रक्रिया तथा साधनहरू भने पाठ्यक्रमले तोकिएअनुरूप गरिनेछ । सिकाइ उपलब्धिमा विद्यार्थीको सिकाइ स्तरको मूल्याङ्कन तथा सुधारात्मक सिकाइको अभिलेखीकरण गर्ने तरिका र अभिलेखीकरण साधनसमेत समावेश गरिएकोछ।

यसैका आधारमा स्थानीय पाठ्यक्रममा विद्यार्थीको मूल्याङ्कनका लागि आवश्यक साधन तथा प्रक्रिया विकास गरी अभिलेखीकरण गर्न सकिने हुन्छ।

यसले विद्यार्थीलाई न्यूनतम सिकाइ स्तर प्राप्तिका साथै उनीहरूलाई सिकाइमा निरन्तर प्रगति गर्ने अवसर सिर्जना गर्न सहयोग गर्दछ।

कक्षा १-८ का प्रत्येक विद्यार्थीको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरी राखिनुपर्छ। कार्यसञ्चयिका फायललाई विद्यार्थीको कक्षाकार्य, परियोजना कार्य, उपलब्धि परीक्षा, विद्यार्थीमा आएको व्यावहारिक परिवर्तनको अवलोकन, हाजिरी आदिका माध्यमले अद्यावधिक गर्नुपर्छ। विद्यालयमा पठनपाठन भएका विषयवस्तु र विद्यार्थीको उपलब्धिका बारेमा प्रत्येक महिना वा निश्चित विषयवस्तु वा विषय क्षेत्रको अध्ययन पूरा गरेपछि अभिभावकलाई जानकारी पठाउने व्यवस्था गरी कार्यसञ्चयिकामा त्यसको अभिलेख उल्लेख गर्नुपर्ने छ। विद्यार्थीको मूल्याङ्कनमा यथसक्य वास्तविक कार्य (Authentic task) समावेश गर्नु उपयुक्त हुनेछ। कक्षा १-८ मा विद्यार्थी मूल्याङ्कनको प्रक्रिया सामान्यतया निम्न अनुसार हुने छ :

१. मूल्याङ्कनलाई सिकाइ क्रियाकलापको अभिन्न अङ्गका रूपमा कक्षा क्रियाकलाप सँगै एकीकृत गरी सिकाइ सुधारमा निरन्तर प्रयोग गर्नुपर्छ।
२. सिकाइ उपलब्धि र तिनको विस्तृतीकरण तयार गरी सोही अनुसार सम्भाव्य मूल्याङ्कन विधि, प्रक्रिया र साधनाको तयारी गर्नुपर्छ।
३. दैनिक कक्षा क्रियाकलापसँगै विद्यार्थीको सिकाइको लेखाजोखा गरी सिकाइमा पछि परेका विद्यार्थीलाई सुधारात्मक सिकाइ प्रक्रियाद्वारा निर्धारित न्यूनतम सिकाइ सुनिश्चित गरी सबै विद्यार्थीलाई थप सिकाइका लागि अवसर प्रदान गर्नुपर्छ।
४. विद्यार्थीको सिकाइ स्तरको मूल्याङ्कन गर्दा मूलतः विद्यार्थीले विभिन्न सिकाइ क्षेत्रमा अपेक्षित सिकाइउपलब्धि हासिल गरे वा नगरेको परीक्षण गर्नुपर्छ।
५. विद्यार्थीको सिकाइको मूल्याङ्कनमा विषयगत सिकाइ क्षेत्रमा अपेक्षित ज्ञान, बुझाइ, प्रयोग तथा आवश्यकतानुसार विश्लेषण, मूल्याङ्कन र सिर्जना लगायतका उच्च क्षमता परीक्षण गर्नका लागि उपयुक्त साधन तथा प्रक्रिया प्रयोग गर्नुपर्छ।
६. मूल्याङ्कनका क्रममा आवश्यक व्यवहारकुशल सिप प्राप्तमा विद्यार्थीले हासिल गरेका सक्षमताको पनि लेखाजोखा गरी आवश्यकतानुसार सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गर्नुपर्छ।
७. मूल्याङ्कन पश्चात् कुनै विद्यार्थीले अपेक्षित नतिजा प्राप्त गर्न नसकेमा सुधारात्मक शिक्षण सिकाइको प्रक्रिया अनुरूप विद्यार्थीको सिकाइ सुधार गरी अपेक्षित सिकाइ सुनिश्चित गर्नुपर्छ। पटकपटकको सुधारात्मक शिक्षण सिकाइ प्रक्रियाबाट पनि न्यूनतम सिकाइ उपलब्धि हासिल गर्न नसके विद्यार्थीका उपचारात्मक शिक्षणको प्रबन्ध गर्नुपर्छ।
८. मूल्याङ्कनको नतिजालाई विषयक्षेत्र तथा सिकाइ उपलब्धि अनुसार अभिलेखीकरण गर्नुपर्छ। विद्यार्थीको व्यक्तिगत फायल खडा गरी मूल्याङ्कनको नतिजाका साथै अन्य सान्दर्भिक विवरण सहितको कार्यसञ्चयिका (Portfolio) व्यवस्थित गरेर राख्नुपर्छ।
९. मूल्याङ्कन नतिजाको अभिलेखलाई विद्यार्थीको सिकाइ अवस्था पहिचान गर्न, भावि सिकाइको योजना निर्माण गर्न र सिकाइ उपलब्धिको प्रगतिको अभिलेखका रूपमा विद्यालय, शिक्षक, विद्यार्थी तथा अभिभावकले आवश्यकतानुसार प्रयोग गर्नुपर्छ।
१०. विद्यार्थीलाई स्वमूल्याङ्कन तथा प्रतिविम्बन गर्न र सिकाइ सुधारको आवश्यकता तथा उपाय पहिचान गर्न शिक्षक तथा अभिभावकले प्रेरित गर्नुपर्छ।

शिक्षण सिकाइका क्रममा विद्यार्थीको नियमित मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने कार्य तथा साधनहरू निम्नअनुसार छन् :

१. **कक्षा सहभागिता:** नियमित रूपमा कक्षामा नआउँदा शिक्षण सिकाइकार्य कमजोर हुने भएकाले नियमित रूपमा हाजिरी र कक्षामा सहभागितामा पनि ध्यान दिनुपर्छ। विद्यार्थीको कक्षाकार्यमा सहभागिताको परीक्षण गर्ने विभिन्न साधनहरू तयार गरी विद्यार्थीको उपलब्धि र सक्षमताको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ।
२. **लिखित तथा मौखिक कार्य :** अध्ययन अध्यापनका क्रममा कुराकानी तथा छलफल लगायत लिखित तथा मौखिक प्रश्नहरू गरेर पनि सिकाइ अवस्थाका बारेमा जानकारी लिन सकिन्छ। सबै कक्षामा छोटो छोटो कक्षा परीक्षा सञ्चालन गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ। यस्ता परीक्षाहरू औपचारिक किसिमका र लामा नभई

अनौपचारिक स्वरूपका छोटो हुनु उपयुक्त हुन्छ । विषयवस्तुको स्वरूप तथा परीक्षण गरिने सिकाइउपलब्धिलाई विचार गरेर लिखित वा मौखिक प्रतिक्रिया प्राप्त हुने परीक्षाहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । त्यस्तै, कक्षामा गर्न दिएका कार्य नियमित रूपमा सक्रियतापूर्वक गरे नगरेका, यदि गरेको भए सही रूपमा गरे वा नगरेको हेरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्नुपर्छ । विद्यार्थीले सही रूपमा कक्षाकार्य नगरेको भए आवश्यक पृष्ठपोषण दिनुपर्दछ । कक्षामा गर्न नसकिएका कार्यहरू र थप अभ्यास गर्न केही गृहकार्य पनि दिन सकिन्छ । गृहकार्य गराइको मूल्याङ्कन गरी थप पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ ।

३. **परियोजना तथा प्रयोगात्मक कार्य** : विद्यार्थीको क्षमता, स्तर र पाठ्यवस्तुसँग मिल्दा परियोजनाकार्य गर्न दिनुपर्छ । यसमा चरणबद्ध र व्यवस्थित रूपमा पूरा कार्य गरे वा नगरेको अवलोकन तथा अध्ययन गरी आवश्यक भए थप सुझाव दिनुपर्दछ ।
४. **अवलोकन** :सिकेका कुरा व्यवहारमा प्रयोग गरे वा नगरेको, कार्यसम्पादन गर्न सके वा नसकेको अवलोकन गरी पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ ।
५. **विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शन** : विद्यार्थीले गरेका कार्यहरूको प्रदर्शन गराई उनीहरूको कार्यको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यसमा सिर्जनात्मक कार्य (कविता निबन्ध, कथा लेखन, चित्र बनाउने आदि)को प्रदर्शन पनि गराउन सकिन्छ ।
६. **घटनावृत्त अभिलेख** : विद्यार्थीले कुनै घटनामा प्रदर्शन गरेका व्यवहार तथा कार्यको विवरण सङ्कलन तथा व्याख्या गरी विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।
७. **छोटो परीक्षा**:कुनै विषयवस्तुको सिकाइपश्चात् विषयवस्तुको प्रकृतिअनुसार लिखित तथा मौखिक परीक्षाहरू सञ्चालन गर्न सकिन्छ । यस्ता परीक्षाहरू अनौपचारिक रूपमा सञ्चालन गर्नुपर्छ । यस्तो अनौपचारिक रूपमा सञ्चालन गरिने परीक्षाले विद्यार्थीहरूलाई परीक्षाको त्रासबाट मुक्त गर्न सहयोग पुग्नाका साथै सहज ढङ्गबाट सिकाइ मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ ।
८. **स्वपाठ र सहपाठी मूल्याङ्कन** : विद्यार्थीले आफूले केकति सिक्न सके भनी सिकाइसँग सम्बन्धित विभिन्न कार्य सम्पादन लगायत अन्य माध्यमबाट सिकाइ अवस्थाको मूल्याङ्कन गरी स्व:पृष्ठपोषण प्राप्त गरी सिकाइ सुधारको अवसर सिर्जना गर्न सकिन्छ । विद्यार्थीले आफ्नो सिकाइ तथा कार्यबाट अनुभव तथा सिकाइको प्रत्यावर्तन (reflection) गर्ने विभिन्न नमुनाहरूमा विद्यार्थीलाई प्रत्यावर्तन लेख्न लगाई त्यसका आधारमा विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । त्यसैगरी कक्षामा सहपाठीहरूले एकअर्काका कार्यको मूल्याङ्कन गर्ने, सँगै बसेर गरिएका कार्यको मूल्याङ्कन गर्ने गरी पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने अवसर प्रदान गर्न सकिन्छ ।
९. **अभिभावकको प्रतिक्रिया**: विद्यार्थीले कार्यसम्पादन, व्यवहारमा भएको परिवर्तन र विशिष्ट तथा समग्र सिकाइका बारेमा अभिभावकको राय तथा प्रतिक्रियाबाट पनि विद्यार्थीको मूल्याङ्कन गर्न सकिन्छ । यसमा शिक्षक र अभिभावक छलफल गर्ने वाशिक्षक, अभिभावक र विद्यार्थीबीच छलफल गरेर विद्यार्थीलाई आवश्यक पृष्ठपोषण दिन सकिन्छ भने शिक्षकले पनि यसबाट शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा सुधारका लागि आधार पनि प्राप्त हुन सक्छ । विद्यार्थी मूल्याङ्कनका लागि प्रयोग गर्न सकिने उल्लिखित कार्य तथा साधनहरूबाट प्राप्त सूचनाहरूलाई निश्चित स्वरूपमा अभिलेखीकरण गरिनुपर्दछ । कक्षाकार्य, व्यवहार परिवर्तन, सिर्जनात्मक कार्य, कक्षा सहभागिता तथा विद्यार्थीका कार्यको प्रदर्शनको परीक्षणको अभिलेखीकरण शिक्षकको अवलोकनको माध्यमबाट गर्न सकिने भएकाले यसका लागि उपयुक्त अवलोकन फाराम तयार गर्नुपर्दछ । यसका लागि विभिन्न प्रकारका रुजु सूची तयार गरी विद्यार्थी परीक्षण तथा मूल्याङ्कन गरिन्छ । विद्यार्थीका कार्य तथा उपलब्धिसहित उनीहरूका विभिन्न विवरण व्यवस्थित तरिकाले राख्ने गरी कार्यसञ्चयिका (Portfolio) तयार गरी विद्यार्थीको प्रगति के कतिमात्रामा र के कसरी भइरहेको छ, के कस्ता सिकाइ कमी कमजोरी रहेका छन् र ती कमी कमजोरीहरू हटाई सिकाइमा सुधार के कसरी गर्ने भन्ने कार्यका लागि यसबाट सहयोग पुग्दछ ।

१०. विद्यार्थी मूल्याङ्कनको आवश्यक व्यवस्था :

विद्यार्थी मूल्याङ्कनका सम्बन्धमा स्थानीय पाठ्यक्रम कक्षा १-८ ले जम्मा पूर्णाङ्क १०० मध्ये ५० प्रतिशत सैद्धान्तिक र ५० प्रतिशत प्रयोगात्मक हुने व्यवस्था गरिएको छ । विषय क्षेत्रको प्रकृति तथा सिकाइ उपलब्धिका आधारमा सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक कार्यघण्टाको व्यवस्था गरिएको छ । प्रयोगात्मक कार्यघण्टाका लागि तोकिएको अवधिलाई विद्यार्थीहरूको गरेर सिक्ने र व्यवहारमा परिवर्तन ल्याउन अभ्यास गराउन उपयोग गर्नुपर्ने छ । यसरी तोकिएका प्रयोगात्मक कार्यघण्टालाई तोकिएका क्षेत्रका प्रयोगात्मक पक्षहरूको पहिचान गरी उपयोग गर्ने र (सम्भावना भएका अवस्थामा) सूचना प्रविधिको उच्चतम उपयोगमा विद्यार्थीहरूलाई अभ्यस्त गराउने गरी सम्बन्धित क्षेत्रको अध्ययनबाट विद्यार्थीहरूले गर्ने सिकाइको तथ्याङ्कहरू, प्रतिक्रियाहरू, प्रतिवेदनहरू, प्रस्तुतीहरू सम्बन्धी क्रियाकलापहरूलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयनमा ल्याउनु पर्नेछ ।

सन्दर्भ सामाग्रीहरू

कानुनी किताव व्यवस्था समिति(२०७२), नेपालको संविधान,बबरमल, काठमाण्डौ: नेपाल सरकार
कानुनी किताव व्यवस्था समिति(२०७४), स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन ,बबरमल, काठमाण्डौ
पाविके (२०६२), प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६२ (कक्षा १-३), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०६३), राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप , २०६३ , सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०६५), प्राथमिक शिक्षा पाठ्यक्रम, २०६५, (कक्षा ४-५) सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०६९), आधारभुत तह पाठ्यक्रम, २०६९, (कक्षा ६-८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०७१), स्थानीय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७१ , (कक्षा ६-८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०७६), राष्ट्रिय पाठ्यक्रम प्रारूप २०७६ , (कक्षा ६-८), सानोठिमी भक्तपुर : पाठ्यक्रम विकास केन्द्र
पाविके (२०७६), स्थानीय पाठ्यक्रम निर्माण र कार्यान्वयन मार्गदर्शन, २०७६ , सानोठिमी भक्तपुर

स्थानीय पाठ्यक्रमको ढाँचा

१. स्थानीय पाठ्यक्रमको शीर्षक : भीमेश्वरको सेरोफेरो
२. पाठ्यक्रमको प्रकृति : सैद्धान्तिक र प्रयोगात्मक
३. तह: आधारभूत तह (कक्षा १-८)
४. पूर्णाङ्क : १००
५. साप्ताहिक कार्यघण्टा :
 - क) कक्षा १-३ , ५ कार्य घण्टा
 - ख) कक्षा ४-८, ४ कार्य घण्टा
६. जम्मा कार्यघण्टी :
 - क) कक्षा १-३ मा वार्षिक १६० घण्टा
 - ख) कक्षा ४-८ मा वार्षिक १२८ घण्टा

प्रयोगात्मक मूल्याङ्कन फाराम

विषयको नाम :

कक्षा:.....

सेक्सन.....

क्र.सं.	विद्यार्थीको नाम	मूल्याङ्कनका क्षेत्र								जम्मा
		प्रतिवेदन तथा प्रविधि सहितको प्रस्तुति	प्रयोगात्मक कार्यको अभिलेख	स्थानीय ऐतिहासिक, भौगोलिक, वातावरणीय लगायतका क्षेत्रका वस्तु सङ्कलन, अभिलेखीकरण	लघु परियोजना कार्य (योजनाको खाका निर्माण)	मौखिक परीक्षा	चेतनामूलक कार्य सञ्चालन	शिष्टाचार, अनुशासन, योग, सरसफाइ व्यवस्थापन, अभिनय लगायतका व्यक्तित्व विकासका कार्यमा गरेको सक्रिय सहभागिता र सोको अभिलेख	सहपाठी तथा सिकाइ समूहबाट मूल्याङ्कन	
		१२	८	४	४	४	४	१०	४	५०
१										
२										
३										
४										
५										
६										
७										
८										
९										
१०										

शिक्षकको नाम :

दस्तखत

प्र.अ को नाम :

मिति :

दस्तखत

{20}